

LUNDS
UNIVERSITET

Nationalparker – vår tids kolonialism?

Om hur ursprungsfolk och lokala samhällen involveras
då nationalparker skapas i Syd.

Tina Nyfors
Kandidatuppsats i humanekologi
Handledare: Thomas Malm

Kandidatkurs (HEKK01) Vårterminen 2009
Lunds universitet, Humanekologiska avdelningen

Institution/Ämne:	Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi / Humanekologi
Adress:	Sölvegatan 12, 223 62 Lund
Tfn:	+46 (0)46-222 8690

Handledare:	Thomas Malm
-------------	-------------

Titel och undertitel:	Nationalparker – vår tids kolonialism? Om hur ursprungsfolk och lokala samhällen involveras då nationalparker skapas i Syd
Engelsk titel:	National Parks – a Colonialism of Our Time? On how indigenous peoples and local communities are involved in the creation of national parks in the South
Författare:	Tina Nyfors

Examinationsform:

40 poäng	60 poäng	Examensuppsats	Kandidatuppsats x
Magisteruppsats	Projektarbete	Projektrapport	Annan

Ventileringsstermin:	Höstterm.	Vårterm. X	Sommartermin (år)
----------------------	-----------	------------	-------------------

National parks have been a common way of protecting biodiversity, and the model has been spreading around the world since the first national park of the world, Yellowstone, was established in the U.S. more than 130 years ago. However, the concept of national parks has also been criticized, for example as representing a North-perception of the environment that is imposed on the South. The purpose of this thesis is to examine the concept of national parks from a world systems perspective, with a focus on indigenous peoples and local communities, and how they are involved and included in the process. Four persons are interviewed for this thesis: Allan Carlson at WWF in Sweden, Anders Hellberg at Greenpeace in Sweden, Christian Erni at IWGIA, an organization for indigenous peoples rights, and Christian Himmelhuber at the UN climate secretariat UNFCCC, working with a focus on REDD. The research question for the thesis is: *To what extent can national parks be considered as a form of colonialism in our time?* This thesis discusses the complex question of national parks and environmental protection in times of climate change, and highlights challenges faced by indigenous people and local communities.

Keywords: Human ecology, national park, indigenous peoples, local communities, environmental protection, neo-colonialism, world systems perspective, climate change, REDD

Förord

Ett halvår återstår till FN:s klimatförhandlingar i Köpenhamn då Kyotoavtalet ska förnyas.

Medierna lyfter upp klimatfrågan som aldrig förr. Frågor om utsläppsminskning, anpassningsåtgärder, teknologiöverföring blandas med frågor om historiskt ansvar och rapporter om hur klimatförändringen redan syns. Samtidigt arbetar världens länder för högttryck med sina utlåtanden, och unga organiserar sig världen över och kräver regeringar på kraftfulla åtgärder och ansvar, är närvarande på klimatkonferenser och ger synlighet åt oss som ”fortfarande är här år 2050”.

Skyddandet av skog för att möta klimatförändringen är en av de stora frågorna inför klimatförhandlingarna i Köpenhamn. REDD-programmet står för minskande av koldioxidutsläpp från avskogning och skogsförstörelse, och frågan om ursprungsbefolkningars och lokalbefolkningars roll i den processen har visat sig vara en högaktuell fråga.

Den här våren fick jag chansen till en fyra månaders praktik på FN:s klimatsekretariat UNFCCC i Bonn, och jag är speciellt glad över att en av intervjuerna i uppsatsen kunde göras med en som arbetar inom REDD-programmet på sekretariatet.

Det finns mängder av intressant litteratur och erfarenheter från fältet som anknyter till denna fråga, och tyvärr har jag inte kunnat inkludera allt jag hade velat i den här uppsatsen.

Avslutningsvis vill jag tacka min handledare för flexibilitet kring uppsatsarrangemangen under andra hälften av terminen då jag befann mig i Bonn och ”skrev på distans”. Jag vill också tacka alla övriga lärare samt tidigare och nuvarande kursare på humanekologen för tre inspirerande och roliga terminer i underbara Lund!

Bonn, maj 2009

INNEHÅLL

1	Introduktion	5
1.1	Inledning	5
1.2	Syfte och frågeställning	6
1.3	Disposition	6
1.4	Metod	7
1.5	Analytiska och teoretiska perspektiv	7
1.6	Reflektioner kring forskarrollen	10
2	Bakgrund och tidigare forskning	11
2.1	Allmänningens tragedi och behovet av naturskyddsområden ..	11
2.1.1	Klimatförändringen	12
2.2	Motsättningar i samband med naturskydd	12
2.2.1	Ett exempel: Mexico	13
2.2.2	Konfliktområden	14
2.3	Orsaker till motsättningar kring naturskydd	15
2.4	Eurocentrism versus etnocentrism	16
2.5	Att involvera lokalbefolkningen	18
3	Undersökningen	20
3.1	Intervjuer	20
3.1.1	Allan Carlson, WWF	20
3.1.2	Anders Hellberg, Greenpeace	24
3.1.3	Christian Erni, IWGIA	26
3.1.4	Christian Himmelhuber, REDD	29
4	Diskussion	33
5	Slutsatser	39
6	Källförteckning	42
6.1	Informeranter	42
6.2	Litteratur	42
6.3	Övriga källor	43

1 INTRODUKTION

1.1 Inledning

Vi lever i en global värld, en värld som har blivit mindre och alltmer tillgänglig. För många invånare i rikare länder, vill säga. För dem som har det smått tvivelaktiga privilegiet att kunna sitta vid matbord som representerar fler av världens hörn än vi kan ana vid första anblicken. Ekologiskt kött (Brasilien), potatis (Tyskland), sallad med oliver och majs (Italien/USA), vin (Chile), mineralvatten (Schweitz) samt avslutningsvis en fruktdessert som ensamt kan representera otaliga världsdelar.

Vid samma matbord sitter man kanske och läser reportage om Sydamerikas regnskog, och känner sig verkligen oroad över att det som kallas jordens lungor huggs ner. Kanske huggar det till inombords då en föräldralös schimpansunge visas på bild i anknytning till en text som handlar om tjuvskytte. Och kanske förbannar man då de lokala samhällen som tränger sig längre och längre in i regnskogen, undrar varför man inte sätter stopp för det och ser till att skydda den biologiska mångfalden och den unika vegetation som regnskogen utgör.

Skyddet av till exempel regnskog kan verka vara något som icke-lokala är mest oroad över och engagerade i. Då lokala naturuppfattningar utmanas av modeller utifrån uppstår ofta konflikter. Beslut om att skydda natur får i många fall stora konsekvenser för lokalbefolkningen och ursprungsbefolkningar.

Jag har valt att fokusera på nationalparker eftersom modellen funnits i drygt 130 år, och eftersom den fortfarande tillämpas. En annan orsak är att det traditionella konceptet på nationalparker även är ifrågasatt, och jag är intresserad av att undersöka det genom att fokusera på lokal- och ursprungsbefolkningens roll i genomförandet. Det vanligaste sättet att bevara biodiversitet har varit att skapa nationalparker. En som har kritiserat parkmodellen är C.L. Shafer som skriver att den traditionella nationalparken sällan är det bästa sättet att skydda biologisk mångfald. (Shafer 1999: 125.) Sedan världens första nationalpark Yellowstone grundades i USA år 1872 (Segnestam 2009: 1) har modellen spridit sig i världen. Världskongressen för nationalparker och skyddade områden rekommenderar sedan 1992 att intressegrupper som lokalbefolkningen ska beaktas och involveras i processen (Sharfer 1999: 130).

Uppslaget till att ställa frågan om nationalparker kan ses som vår tids kolonialism fick jag då jag läste en artikel av Haenn och Wilk (2005), och det var då en ny infallsvinkel för mig. Balansgången mellan naturskydd och bevarande av biologisk mångfald å ena sidan och ursprungsbefolkningars rättigheter till naturresurser å den andra sidan var ett annat område som intresserade mig.

Under arbetets gång klarnade det för mig att bilden är mer mångfacetterad än att handla bara om ursprungsfolkens rätt till att utnyttja skogen å ena sidan och behovet av naturskydd å den andra. En av de stora frågorna i sammanhanget verkar vara konsumtionen här i Nord, som tar sig i uttryck i multinationella företag som skövlar skog i Syd, och att i den här frågan dra en linje mellan Nord och Syd går inte. Naturskyddsintressen finns både i Nord och Syd, liksom vinstintressen av palmolja-plantager och timmerexport finns både i Nord och Syd.

Merchant sammanfattar på några rader de stora konsekvenserna små handlingar kan ha, och drar linjer som förbinder vår vardag med världssystemet:

Regnskogsprodukter används för att tillverka papperskassar, toalettpapper, transportlådor och möbler för norra halvklotets konsumenter, som är omedvetna om att varje bortslängd kartong och varje rulle toalettpapper representerar en kränkning av mänskliga och miljömässiga rättigheter på det södra halvklotet.

(Merchant 1992: 223, min översättning.)

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med min uppsats är att behandla etablerandet av nationalparker ur ett världssystemperspektiv. Jag kommer att undersöka hur naturskyddsorganisationer i Nord ser på lokalbefolkningars och ursprungsbefolkningars roll då nationalparker och andra former av naturskydd etableras i Syd.

Man kan säga att vi lever i en postkolonial tid där det fortfarande finns dominansförhållanden som är i linje med koloniala förhållanden, former av nykolonialism som inte uppmärksammas. Utnyttjande av barnarbetskraft är ett exempel som många hört talas om, men att koppla ihop nationalparker med nykolonialism förekommer inte ofta. Därför vill jag i den här uppsatsen rikta uppmärksamheten mot naturskydd, till exempel nationalparker, och ställa frågan om vi här har en nykolonial problematik i en postkolonial tid.

Frågan om naturskydd har i och med klimatförändringen fått extra stor tyngd. Klimatförändringen har globala följder och frågan om nationalparker är därmed av globalt intresse.

Frågeställningen i min uppsats lyder:

I vilken utsträckning kan nationalparker ses som ett uttryck för kolonialism i vår tid?

Den frågan ska jag söka svar på genom att i min egen undersökning fokusera på hur lokalbefolkning och ursprungsbefolkning involveras då man skapar nationalparker i Syd.

1.3 Disposition

Jag har byggt upp texten så att jag först i ett vidare perspektiv tar upp utmaningar kring att skapa nationalparker. Jag börjar med att ta upp behovet av naturskyddsområden samt motsättningar i anknytning till naturskydd. Därefter går jag närmare in på ett exempel från Mexico. Ett kapitel ägnas åt orsakerna till motståndet mot naturskydd. Därefter behandlar jag frågan om eurocentriska versus etnocentriska perspektiv. Därefter är jag framme vid frågan om att involvera lokalbefolkningen, vilket själva undersökningen även kommer att handla om.

I undersökningen intervjuas två naturskyddsorganisationer, WWF och Greenpeace samt en organisation som arbetar med att stöda ursprungsbefolkningars organisationer världen över, IWGIA. Den fjärde intervjun gjordes med en representant för REDD, minskande av koldioxidutsläpp från avskogning och skogsförstörelse, som antas bli en del av klimatavtalet som förhandlas fram i Köpenhamn i december 2009.

1.4 Metod

För att undersöka frågeställningarna har jag använt mig av litteraturstudier samt kvalitativa djupintervjuer. Tre av intervjuerna gjordes per telefon under mars och april 2009 och var mellan 45 minuter och en dryg timme långa, en intervju gjordes i Bonn på UNFCCC. Två av intervjuerna gjordes på svenska och två på engelska. Med de intervjuades samtycke spelades intervjuerna in, för att sedan transkriberas.

Intervjuerna var halvstrukturerade och gjordes utgående från fyra ämnesområden:

- Allmänna frågor om organisationens arbete med nationalparker eller naturskydd,
- Erfarenheter av samarbete mellan lokal- och ursprungsbefolkningar och miljöskyddsinstansen,
- Faktorer som kan ge upphov till konflikter. Lösningar,
- Perspektiv på arbetet med naturskydd, eurocentrism och etnocentrism.

Beroende på informanternas ämnesområden låg tyngdpunkten på vissa av ämnesområdena, men alla områden berördes i alla intervjuer.

För den här uppsatsen har jag intervjuat Allan Carlson på WWF och Anders Hellberg på Greenpeace, båda arbetar i Stockholm, samt en representant för en organisation som arbetar för ursprungsbefolkningars rättigheter, Christian Erni på IWGIA, Erni befann sig vid intervjutillfället i Thailand. Den fjärde intervjun, om REDD, gjordes med Christian Himmelhuber i Bonn i Tyskland, på FN:s klimatsekretariat UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change).

Urvalsgrunden var att organisationerna skulle vara baserade i Nord, gärna i Norden för att göra intervjuerna möjligast relevanta för svenska och nordiska läsare. Därför föll valet på två av de stora naturskyddsorganisationerna i Norden, WWF och Greenpeace. Likaledes har IWGIA en nordisk koppling, med huvudkontor i Köpenhamn. REDD-programmet tillför en relevant internationell infallsvinkel på frågan i och med klimatförhandlingarna som hålls i Köpenhamn i slutet av år 2009.

1.5 Analytiska och teoretiska perspektiv

Världssystemanalys

Världssystemanalysen har en central plats i uppsatsen, med utgångspunkt i Wallersteins studie av det moderna världssystemets uppkomst. Synsättet innebär att man kopplar ihop lokala processer och dess lokala effekter med världssystemrelationer mellan rika och fattiga länder. Inom världssystemanalysen ersätter man nationalstaten, som varit den traditionella analysenheten, med ett ”världssystem”. Världssystemet innebär en ”rumslig/tidslig zon som innefattar flera politiska och kulturella enheter”, ett integrerat område som lyder under vissa systemiska regler, och som har en viss typ av verksamheter och institutioner. (Wallerstein 2004: 36.)

I stället för att tala om rikare och fattigare länder talar Wallerstein om centrum och periferi. En kapitalistisk världsekonomi kan sägas utmärka sig genom en ”axiell arbetsdelning” mellan centrum och periferi, som resulterar i ett ojämnt utbyte som gynnar dem som är involverade i produktionsprocesser i centrum. Enligt Wallerstein är det graden av monopolisering, och därmed graden av lönsamhet, som skiljer centrumartade processer från perifera. Eftersom

liknande produktionsprocesser har en tendens att hopa sig i samma länder kan man tala om centrum- och periferizoner, men man bör hålla i minnet att det är produktionsprocesserna som definierar zonerna och inte länderna i sig. Eftersom relativt monopoliserade processer var mycket lönsammare än de som styrdes av den fria marknaden, blev länder med mestadels centrumartade processer jämförelsevis rikare. (ibid: 37-38.)

I min uppsats kommer jag även att tala om världens rikare länder med begreppen Nord, västvärlden, i-länder eller utvecklade länder. I vissa fall använder jag begrepp som Syd, utvecklingsland eller tredje världen, till exempel om författare eller intervjuade personer jag hänvisar till använder dessa begrepp.

Kolonialism

Även kolonialismen är ett centralt begrepp i denna uppsats. Den globala marknadsekonomi har utvecklats sedan 1500-talet då feodalsamhället bröt samman. Som Merchant skriver är det kapitalistiska systemets uppkomst tätt sammankopplat med kolonier i den Nya världen, som försedde de europeiska kolonialmakterna med billiga naturresurser och billig arbetskraft. Europa blev centrum för tillverkade varor medan Afrika blev en källa för slavarbetskraft. (Merchant 1992: 23-24.)

Nykolonialism

Konceptet om nykolonialism är centralt för att i min uppsats ställa frågan om i vilken grad nationalparker kan ses som ett uttryck för kolonialism i vår tid. Merchant är en av dem som skrivit om nykolonialismen. Dagens globala kapitalistiska system är baserat på samma fundamentala uppdelning mellan de industrialiserade ekonomierna i centrum och de ”underutvecklade ekonomierna” i periferin. Systemet är uppbyggt på att ekonomierna i periferin exporterar billiga råvaror som kaffe och socker, men importerar lyxartiklar och militärutrustning som bara kommer eliten till godo. Slaveriet och resursutvinning har i nykolonialismen enligt Merchant ersatts av ekonomiska investeringar och ulandsstöd för att upprätthålla sin ekonomiska hegemoni. (ibid: 25.)

Hållbar utveckling

Den så kallade Brundtlandrapporten som publicerades år 1987 av FN:s världskommission för miljö och utveckling (World Commission for Environment and Development) definierar hållbar utveckling som ”utveckling som tillfredsställer nuvarande generationers behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina”. (t.ex. Wackernagel & Rees 1996: 32.)

Brundtlandrapporten är ofta citerad och har getts erkännande för sin uttömmande granskning av globala miljöproblem, men den har även kritiserats. Bland annat har utvecklingsländer riktat kritik mot den tillväxtbaserade och industriella modellen av utveckling som rapporten förespråkar. Till exempel sammanfattade en grupp icke-statliga organisationer i Paraguay att rapporten betonade västerländsk vetenskaplig kunskap framom kunskap som ursprungsfolk kan ha, och att rapporten inte uppmärksammar att forskning finansierad av i-länder och multinationella företag skulle tendera att prioritera egna intressen framom människors i u-länder. (Merchant 1992: 229.)

I min uppsats använder jag även termen i den betydelse som Kottak definierat den, att en förändring i resursanvändningen ska komma inifrån, vara förenlig med kulturen och vara ekologiskt sensitiv. Termen har blivit ett mantra när det gäller naturskydds- och

utvecklingsprojekt, men exemplen där man lyckats genomföra ”hållbar utveckling” är få. (Kottak 2005:43.)

Nord och Syd

I stället för att tala om rikare och fattigare länder talar Wallerstein om centrum och periferi. I den här uppsatsen använder jag mig även av begreppen Nord och Syd. Jag är medveten om att begreppen kritiserats och att de inte är heltäckande, men använder dessa i brist på bättre och mer nyanserade begrepp.

Allmänningarnas tragedi

Gemensamma naturresurser som alla har lika rätt och tillgång till tenderar att överexploateras och man talar om det som ”allmänningarnas tragedi”. Överutnyttjande inträffar trots att det skulle vara mest lönsamt i längden och gynna flest om man såg till att utnyttja resursen på ett hållbart sätt. Garret Hardin skrev redan år 1968 att det beror på att gemensamma naturresurser utnyttjas som om de var oändliga och att befolkningstillväxten i kombination med fri tillgång till ”det allmänna förstör för alla” (min översättning). Han menar att det allmänna är försvarligt bara då befolkningstätheten är låg och pekar på att vi fått ge upp det allmänna på olika plan: när det gäller att samla mat, jakt- och fiskeområden har begränsats.

Etnocentrism

Claude Lévi-Strauss (1973) kritiserar föreställningen där den västerländska historiska utvecklingen ses som en förebild för alla samhällen. Hans argument är att människans tänkande är konstant genom tider och mellan kulturer, och att kulturella skillnader inte är ett uttryck för olika intellektuella förmågor, utan att de är manifestationer av samma förmåga.

Livsvärldar

Ingold hävdar att diskussionen om ”globala miljöförändringar” kan säga något viktigt om den moderna naturuppfattningen. Själva begreppet är paradoxalt, eftersom ”miljö” är något som kan sägas existera bara i förhållande till det som omges. Då man talar om globala miljöfrågor antar Ingold att man inte avser själva planeten jorden som omges av miljö, utan att man avser världen som den är närvarande för en universell mänsklighet. Ingold föreslår att det här är ett tecken på, inte en återförening med världen, utan snarare kulmen på en process av separation mellan mänskan och den övriga världen. (Ingold 2000: 209.)

Han skiljer mellan synen på världen som ett (jord)klot (globe) och som en sfär eller livsvärld (lifeworld). I väst dominerar synen på jorden som ett klot, att se jorden ur ett rymdperspektiv med oceaner och kontinenter. I väst har man lärt sig att det är så här världen ser ut, även om det är få som har sett den så i verkligheten. Ingold menar att betraktaren då hon ser jorden som en glob inte är en del av livsprocesserna, utan snarare står utanför dem.

Sfären eller livsvärlden å andra sidan utgörs av ett upplevt centrum som till skillnad från klotet upplevs inifrån. Då vi rör oss från en sfärisk till en global framställning, förs ”världen” som vi förstår den allt längre ifrån the ursprunget till våra upplevda erfarenheter. I modern jargong talar man om ”lokala” och ”globala” perspektiv. Det globala syftar till en varelse utanför världen, något som i det västerländska tänkandet ses som både verkligt och totalt, medan det lokala syftar på varelser-i-världen och ses som något ofullständigt. (ibid: 210-211.)

Enligt Ingold har det globala perspektivet sina rötter i kolonialismen, i upptäcktsresor och exploatering. Synen på jorden som en glob är därmed en kolonial uppfattning, hävdar Ingold.

(ibid: 114.) Hans uppfattning av dagens miljödiskurs i väst är att den fortsättningsvis domineras av globala synsätt som associeras med den moderna vetenskapens och teknologins triumfer, men att den i allt högre grad utmanas av dem som vill åberopa lokal- och ursprungsbefolkningars naturuppfattningar för insikter om situationen vi befinner oss i idag. (ibid: 217.)

Biodiversitet

Biodiversitet eller biologisk diversitet är ett begrepp som definierats på en mängd olika sätt av olika författare. Begreppet avser de olika formerna av liv på jorden, vanligen ingår även varianter på olika nivåer, från genetisk variation till observerade variationer inom arter, populationer och ekosystem. (Levin 2001: 939.)

Nationalpark

Enligt Internationella Naturvårdsunionen (IUCN) ska en nationalpark uppfylla tre kriterier: de ska utgöras av relativt stora områden, helst representativa sådana, omfatta ett eller flera ekosystem som inte väsentligt påverkats av människan, vara öppna för besökare på vissa villkor. Definitionen på nationalparker är inte den samma i hela världen och därför brukar man i internationella sammanställningar tala om ”nationalparker och likvärdiga reservat”. (Segnestam 2009: 1.) I den här texten kommer jag att använda mig av termerna nationalpark och ”parkmodellen” (Haenn 2005: 231). Intervjuerna handlar även om naturskydd i allmänhet, eftersom inte alla organisationer arbetar specifikt med nationalparker.

Övriga former av naturskydd

För min analys är det viktigt att områdena omfattas av speciella restriktioner, och därför har jag i min uppsats valt att fokusera på nationalparker. Det finns däremot en mängd andra former av naturskydd, bland annat naturreservat, natura 2000-områden, områden av riksintresse, biosfärområden, biotopskyddsområden, djur- och växtskyddsområden, naturvårdsavtal, stöd till skötsel av kulturmark, naturvårdsområden och naturminnen. Mer information om dessa finns till exempel på Naturvårdsverkets webbsida.

1.6 Reflektioner kring forskarrollen

Utgångspunkten i uppsatsen är att granska den västerländska tolkningen av hur man bäst skyddar natur. Att ta fasta på hur lokalbefolkningar och ursprungsbefolkningar involveras i processen är ändå bara en synvinkel, där perspektivet dessutom är ett Nord-perspektiv. Det perspektivet uppkommer dels eftersom jag kommer att intervjua personer ur miljöorganisationer och instanser i Nord, och dels eftersom min förståelse av frågan är påverkad av att jag själv alltid levt i Nord. En tolkning av samma fråga i Syd kunde skilja sig på många punkter, bland annat skulle den antagligen skilja sig i tolkningen av ursprungsbefolkningars rätt till det skyddade området. I Nord ser man det som att ”tillåta” användning, medan ursprungsbefolkningar som drabbas sannolikt ser det som ”begränsning”, snarare än att fästa uppmärksamhet vid att en vanlig västerländsk syn varit att helt förbjuda mänsklig aktivitet inom ett skyddat område.

2 BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING

2.1 Allmänningarnas tragedi och behovet av naturskyddsområden

Överexploatering av resurser och ”allmänningens tragedi” har skett lokalt och regionalt på många håll runtom i världen. Emilio Moran hävdar att en global syn på miljöproblemen är nödvändig bland annat eftersom föroreningar är något som inte begränsas av nationsgränser utan som sprider sig utan att begränsa sig till förorenaren. För att komma åt problemen krävs globala överenskommelser (Moran 2005:239). Många miljörörelser är inne på samma linje, de kräver en global snarare än nationell styrning (Luke 2005:268). Att inrätta naturskyddsområden kan ses som ett led i kampen för att förhindra en ”allmänningens tragedi” i global skala, där gemensamma resurser används i rasande takt och på ett uppenbart ohållbart sätt och därmed hotar både tillgången på naturresurser i framtiden och rubbningar i det globala klimatet.

1990-talet var vad Redford et al. (2005:240) kallar biodiversitetens årtionde. Över hela världen har nationalparker och skyddsområden varit det huvudsakliga redskapet för att bevara jordens biodiversitet (Haenn&Wilk 2005:203). Den nya synen på nationalparker och reservat började växa fram i (väst)världen redan under 1980-talet. Från att tidigare ha uppfattats som skyddsområden främst för större djur och som rekreatiomsområden för rika turister i u-länderna, så började nationalparkerna ses som betydelsefulla i en mängd sammanhang, från att upprätthålla de genetiska resurserna och ett stabilt lokalklimat, ekonomisk inkomst och tryggad vattenförsörjning. Segnestam lägger dessutom till aspekter som skönhetsupplevelser och kunskap om naturförhållanden på olika håll i världen. (Segnestam 2009: 1.)

För att kontrollera resursanvändningen har man i väst föredragit två typer av ägande, statligt och privat. Många nationalparker i regnskogsområden har skyddats genom att på statligt ägd mark upprätta nationalparker. Fördelen med detta tillvägagångssätt är att regeringen har full kontroll över landområdena och att inga resurser krävs för att lösa in land. Nackdelen är att många länder saknar tillräckligt stora statsägda områden och/eller att de saknar tillräckliga ekonomiska resurser för att effektivt kunna administrera stora områden. Dessutom finns risken att politiska skeenden påverkar synen på naturskyddsområden och att nationell lagstiftning om naturskydd förändras beroende på politiska intressen. (Cox & Elmqvist 1991: 317.)

Paul Alan Cox och Thomas Elmqvist skriver i sin artikel om ytterligare två strategier som använts för att skapa nationalparker i regnskog. En strategi som var relativt ny i början av 1990-talet var förslaget att ett land kan skydda regnskog och i utbyte få en del av de internationella skulderna förlåtna. I praktiken handlar det även här om antingen statligt eller privatägt land, vilket innebär att den här strategin egentligen är en variant av de två första alternativen. Ett exempel på ett naturreservat som skapats delvis i utbyte mot skuldförlåtning finns i Costa Rica, Monteverde Cloud Forest-reservatet. En fjärde strategi som Cox och Elmqvist nämner för att skydda regnskog är att myndigheterna helt enkelt tar beslut om vilka landområden som ska skyddas. Den här strategin har använts för att skapa reservat och nationalparker i till exempel USA, Grand Teton National Park. Fördelen med strategin att beslagta mark är att man kan anpassa områdets storlek och form till de biologiska behoven. Nackdelarna är de politiska konsekvenserna av att beslagta mark, samt att det drabbar ursprungsbefolkningar som bor på området. (ibid: 318).

De västerländska synsätten har även haft stor inverkan på hur nationalparker har upprättats i Syd och det har lett till konflikter (Sharfer 1999: 136, 130). Det återkommer jag till senare i texten.

2.1.1 Klimatförändringen

Klimatförändringarna har redan orsakat många förändringar, bland annat i skogar. Skogar är stora, långlivade ekosystem som ofta är belägna i randområden, och är därmed sensitiva för förändringar i klimatet. Förändringar i skogarna innebär samtidigt omedelbara förändringar för de människor, samhällen och ekonomiska aktiviteter som är beroende av dem. Enligt FN:s klimatpanel IPCC är tropiska skogar, tillsammans med skogar i nord, i bergstrakter, i medelhavsområdet, samt mangroveområden, mest sannolika att påverkas av klimatförändringarna. Miljontals ursprungsfolk runt om i världen är direkt beroende av skogen för sin överlevnad. (Bernier & Schoene 2009: 5.)

2.2 Motsättningar i samband med naturskydd – centrum och periferi

Under 1990-talet fanns frågor om biodiversitet högt på dagordningen (Redford et al. 2005: 240). Skyddsområden och nationalparker som varit de huvudsakliga redskapen för att bevara jordens biodiversitet har emellertid också kritiserats. Jag ska nu ta fasta på några punkter. När det gäller intresset och engagemanget för att skapa nationalparker och skydda hotade arter kan man se en uppdelning mellan centrum och periferi, eller Nord och Syd. Synen på jorden som ”vår gemensamma värld” kommer främst från ledare och aktivister i Nord. (Gupta 2005:302.)

Det här är något som bland annat Ingold diskuterat. Han anser att den globala synen på naturskydd är ett tecken på, inte en återförening med världen, utan snarare kulmen på en process av separation mellan mänskan och den övriga världen. Enligt Ingold har det globala perspektivet sina rötter i kolonialismen, i upptäcktsresor och exploatering. Dagens globala miljödiskurs är därmed influerad av koloniala uppfattningar, hävdar Ingold. (2000: 209, 114.)

I fattiga länder i Syd är naturen snarare arenan där konflikter kommer till uttryck, konflikter mellan dem som har och dem som inte har. Att många i Nord nu talar om att man inte längre kan låta gemensamma resurser utarmas är, som tidningen Newsweek uttryckt saken, ”den globala varianten av det välkända fenomenet att viljan att göra ’uppoffringar’ för miljön stiger i proportion till hur många Volvos man redan äger”. (Gupta 2005: 302, min översättning.)

Att det förekommit konflikter mellan aktivister från Nord, som kommit för att till exempel skydda regnskog, och lokalbefolkningen finns det många exempel på och jag ska ta upp ett i nästa kapitel.

Under senare år har nationalparker kritiserats för att vara en form av kolonialism som påtvingas lokala befolkningar utifrån (Haenn&Wilk 2005:203). När det gäller global miljövard talar Akhil Gupta om postkolonialism i tredje världen medan man i västvärlden gått in i en fas av postkapitalistisk organisering (Gupta 2005:311).

Att beslagta mark för att upprätta naturskyddsområden har en direkt inverkan på ursprungsbefolkningar som lever på området. (Cox & Elmqvist 1991: 318). Naturskydd som upplevs som påtvingat utifrån leder ofta till negativa attityder som kan komma till uttryck genom tjuvskytte, förstörelse av officiell egendom, bidragande till nedsmutsning, utvinnande av naturresurser på närliggande land utan att tänka på andra alternativ, eller spridandet av falsk information. (Sharfer 1999: 130.)

Ofta är orsakerna till behovet av naturskydd inte ursprungsfolks påverkan. Beppe Karlsson tar ett exempel från Indien där de Bengaliska duarerna är ett skogsfolk som lever vid foten av Himalaya. I området pågår avskogning i en alarmerande takt, som bland annat påverkat nederbörden i området. Karlsson skriver att här även om duarerna har en andel i avskogningen är det inte skogsfolken man bör skylla avskogningen på, utan den huvudsakliga orsaken är skogsindustrins kommersiella verksamhet. I fallet med duarerna är den huvudsakliga orsaken till avskogningen storskalig illegal avverkning som stöds av en allians av skogsföretag, skogstjänstemän och politiker ända upp på statsförvaltningen i Calcutta. (Karlsson 1998: 225.)

Enligt Karlsson har miljörörelser i allmänhet tagit ursprungsfolkens parti och bidragit till att sprida en positiv bild av dem, som folk som kan leva ”i harmoni med naturen” och på ett ekologiskt riktigt sätt. Det här blir speciellt tydligt i konflikter mellan industriell skogsavverkning och ursprungsfolks landrättigheter. Situationen blir däremot svårare då konflikter handlar om ursprungsfolks traditionella livsstil å ena sidan och skydd av vilda arter å den andra. (ibid: 228-229.)

2.2.1 Naturskydd och motstånd i Mexico

När det gäller naturskydd är det många aktörer som vill ha inflytande och vars intressen ofta är i konflikt med varandra. Vi har regeringsinstanser, lokala och internationella icke-statliga organisationer (NGO:s), lokala och multinationella företag, miljöaktivister, forskare (Haenn&Wilk 2005:255). Miljöförändringar hänger ihop med statsskick, regionala handelsallianser, transnationella investeringar, sociala produktionsförhållandena (Haenn 2005:226).

För att belysa hur motståndet mot en nationalpark kan se ut, ska jag ta ett exempel från Mexico. Calakmul Biosphere-reservatet ligger i sydöstra Campeche och är Mexicos största skyddade område av tropiska ekosystem

Calakmul Biosphere-reservatet etablerades år 1989 och ledde till att 25 000 svedjebbrukare tvingades flytta ut i reservatets buffertzonen. Till en början var det lokala motståndet hårt, men efter att statligt stöd och ett område förhandlats fram för jordbrukare minskade det öppna motståndet mot naturskyddsområdet. Privat och utanför reservatet höll ändå jordbrukarna fast vid sitt motstånd och struntade i naturskyddsåtgärderna. Motståndet ger uttryck för spänningar som finns i anknytning till naturskyddet, intressekonflikter mellan olika samhällsklasser om hur resurserna ska användas och vilken roll regeringen ska ha. Flera aktörer deltar i förhandlingarna om landanvändningen inom reservatet – jordbrukare, miljöaktivister från städerna, utländska forskare, lokala och nationella regeringsrepresentanter. Alla ser på Calakmul på lite olika sätt och ger området olika betydelse. I många fall har frågorna som

kommer upp rätt lite med själva markanvändningen att göra, men därför är det ett bra exempel på hur konflikter kring naturskydd kan se ut. (Haenn 2005:226-127.)

I sydöstra Campeche bor emigranter från alla regioner i Mexico och bland dem finns många olika sätt att förstå omgivningen. Enligt Haenn (ibid:228) finns ändå en gemensam nämnare och det är att se den fysiska omgivningen som en plats för arbete. Hon hänvisar till K. Milton som skrivit att ”icke-industriella samhällen inte ser ett mänskligt ansvar i att skydda miljön” (min översättning) eftersom naturen ses som en kraft som ligger utanför det mänskan kan påverka.

För många jordbrukare är skogsavverkning och odling ett sätt att få social kontroll över marken och begränsa skogens makt (skogen som ”alltid växer tillbaka”). Som sagt finns det olika naturuppfattningar bland immigranterna i området och en grov indelning kan göras i två kategorier. Den första ser odlingsgrödor och vilda växter som olika ändor av samma kontinuum där vilda växter alltid tar över så småningom. Utgående ifrån den här synen är odling bara ett tillfälligt stadium, sedan tar småningom skog över vilket återger marken dess bördighet. (Haenn 2005:229.)

Immigranter som kommer från områden med stor skogsavverkning och som själva jobbat inom industriellt jordbruk har å andra sidan en annan syn på skog. De sätter skog i ett motsatsförhållande till odling och välstånd och ser mänsklig inverkan som en del av det naturliga landskapet. För dem betyder skog frånvaro av produktivt arbete. (ibid:229.)

Då dessa jordbrukare såg ett landskap bedömde de det i termer av arbete – åkrar är land där de arbetar, skog är land där de kommer att arbeta och skyddade områden där de inte kan arbeta. För att klassificera olika landskap användes trädhöjd och stammarnas tjocklek som måttstock. (ibid: 229.)

Trots att utvecklingsprogrammen framskred och trots att jordbrukarna lyfte bidrag från staten, fortsatte motståndet mot naturskydd. Jordbrukarna misstänkte att regeringen och miljöaktivister begränsade tillgången till naturskyddsområdet för att själva kunna utnyttja det. Föreställningen om kopplingen mellan landområden och arbete satt så djupt rotad att det var svårt för dem att se andra ändamål. (ibid: 233.)

Sammanfattningsvis kan man säga att naturskyddsprojekten snarare än att ändra jordbrukarnas lokala uppfattningar om miljö, lärde jordbrukarna en ny retorik som de använde på personer som arbetade med naturskydd, för att garantera sin egen utkomst.

2.2.2 Konfliktområden

Sedan år 1990 har en femtedel av världens tropiska skogar legat i områden där väpnade konflikter pågår, utspridda över 30 olika länder. Länder som Kongo, Colombia och Indien hör till dessa, medan konflikter i länder som Brasilien, Indonesien och Mexiko oftast klassas som inre konflikter mellan olika folkgrupper. Alla konflikter som finns i skogsområden har inte med själva skogen eller förvaltningen av den att göra, men i de flesta fall är konflikterna relaterade till skogen. (de Koning 2008: 10.)

2.3 Orsaker till motsättningar kring naturskydd

Som exemplet med naturskyddsområdet i Mexico visar finns det flera aktörer med olika förståelse av natur och var och en av dessa har sina egna syften. Alla vill påverka hur naturresurserna används – eller inte används. Vi rör oss i en sfär mellan lokalt, nationellt och internationellt; kommersiellt och statligt; och inte minst centrum och periferi. Frågan om nationalparker har många dimensioner.

Jag ska börja med att ta fasta på tudelningen mellan centrum och periferi (Nord och Syd). Initiativ till naturskydd i Syd kommer ofta från instanser i Nord, men utgångspunkterna skiljer sig många gånger mellan Syd och Nord och det kommer till uttryck i synen på naturskydd. För att bättre förstå dessa skillnader ska jag summera bakgrunden ur synvinkeln som länder i Syd kan ha: Det mesta av nedsmutsningen i form av gifter och koldioxidutsläpp kommer från rika länder. Största delen av naturresurserna har använts av länder i Nord under industrialiseringen, men det har länder i Syd inte fått någon ersättning för. Nu då fattiga länder i Syd industrialiseras vill rika länder i Nord begränsa resursanvändningen. (Gupta 2005:302.)

Länder i Syd vill däremot ha likvärdig tillgång till naturresurserna, alternativt få kompensation av länder i Nord i form av teknologi som skulle göra det möjligt för länder i Syd att industrialiseras utan att behöva upprepa samma miljöförstörande faser. Rika länder i Nord är däremot inte villiga att komma de fattigare länderna i Syd till mötes i dessa frågor och då är påtryckningsmöjligheterna få eftersom det i huvudsak är representanter för Nord som styr över de internationella institutioner som finns. (ibid: 302.)

Även i grundläggande förutsättningar är skillnaderna mellan Syd och Nord stora: landskapen är olika, markanvändningen ser historiskt sett olika ut, och kulturerna och ekonomierna skiljer sig åt. En modell som går att tillämpa på alla finns inte, snarare varierar de mellan både länder och enskilda reservat. Däremot anser Sharfer att det finns grundläggande förutsättningar som är de samma, och han anser att det är både berättigat och klokt att dela erfarenheter som både enskilda personer och hela stater har av naturskydd för att undvika att misstag upprepas. Likheterna när det gäller problem med naturskydd är nämligen lika stora som olikheterna mellan olika länder, menar Sharfer. Samtidigt står nu länder i Syd inför utmaningar som länder i Nord aldrig mött. (Sharfer 1999: 124, 134, 142.)

Även förståelsen av vad naturskydd är kan skilja sig mellan länder i Nord och Syd. Det kommer fram under Earth Summit-förhandlingar då man i Nord pratar om vikten av att bevara biodiversiteten och skydda skogen som globala frågor, medan ökenutbredning, erosion och brist på dricksvatten klassades som lokala problem som skulle lösas av de självständiga staterna. (Gupta 2005:303-304.)

En annan orsak till motståndet mot naturskydd kan vara termen ”biodiversitet”. Den något diffusa termen har också medverkat till kritiken av nationalparker och det har sagts att de inte uppnår sina mål. De förväntas erbjuda lösningar på de mest vitt skilda problem, från fattigdomen på landsbygden, sociala orättvisor och till ursprungsbefolkningars allt mer trängda situation. Dessutom ska dessa parker fungera som försöksområden för hållbar utveckling och hållbar resursanvändning. Dessa skyddsområden utgör 5-10 procent av jordens yta och sätts under oproportionerligt hård press. (Redford et al. 2005: 240.)

Överlag diskuterades miljöproblem ofta åtskiljda från omgivande ekonomiska processer under Earth Summit-förhandlingar. Man undvek att ta upp frågor kring protektionism i Nord och tulldirektiv som missgynnar varor tillverkade i Syd. Gupta föreslår att ett sätt att förstå konflikten mellan Nord och Syd är att se på de två faktorer som Earth Summit försökte kombinera, miljö och utveckling. Länder i Nord fokuserade enbart på miljö medan länder i Syd fokuserade på sambandet mellan miljö och utveckling. Miljöaktivister i Syd framhöll att Syd har andra problem än man har i Nord. I Nord utgörs de största problemen av utsläpp och förvaring av avfall, medan Syd kämpar med överexploatering av naturresurserna. Och problemen i Syd, menar de, handlar inte om för stor befolkning eller dålig ledning som experter i Nord ofta hävdar, utan om ekonomiska kopplingar där råvarorna från Syd är nödvändiga för att tillgodose konsumtionen i Nord. Det har även sagts att den effektivaste miljöåtgärden skulle vara om Nord avskrev skulderna för länderna i Syd, det skulle ha större effekt med tanke på naturskydd än någon annan policy som fokuserar på att bevara naturresurserna. (Gupta 2005:303-304.)

Skyddade områden utsattes redan i slutet av 1990-talet för stora påfrestningar. Detta är ytterligare en faktor som kan skapa konflikter. Fragmentering av landområden, ökande användning av områden för rekreation, resursutvinning, nedsmutsning, invasion av exotiska arter och tjuvskytte tär på naturskyddsområdena. Den globala uppvärmningen kommer att ytterligare öka påfrestningarna. (Sharfer 1999: 138.)

Vad som egentligen menas med naturskydd och hur det ska genomföras i praktiken finns det många åsikter om. Också inom naturskyddsrörelsen finns interna motsättningar. I rörelsen som kämpade för Calakmul Biosphere-reservatet i Mexico fanns en kraftig delning mellan dem som stödde hållbar utvinning av resurser och dem som trodde på en begränsning av människors tillgång till reservatet, den så kallade parkmodellen. Liknande debatten om resursanvändning och bevarande av resurser har förts flera gånger tidigare bland annat i USA. Förespråkarna för de två strategierna har ett ojämnt maktförhållande – de som förespråkar resursbevarande är i allmänhet högre utbildade och större ekonomiska resurser. Så var också fallet med reservatet i Mexico. (Haenn 2005:231.)

I resonemangen som bland annat Gupta och Redford et al för är dimensionen om att involvera lokal- och ursprungsbefolkningar så gott som frånvarande. Frågor som i allra högsta grad berör dem direkt och som har direkta konsekvenser för deras framtid avhandlas över deras huvuden, utan att beakta vare sig dem eller den kunskap de besitter. I nästa kapitel går jag vidare på detta genom att ta upp eurocentrism som ett uttryck för att värderingar i Nord appliceras på Syd.

2.4 Eurocentrism versus ethnocentrism

Uppfattningen att människor inte hör hemma i nationalparker är utbredd speciellt i USA. Detta trots att, som Sharfer skriver i sin artikel, Amerikas ursprungsbefolkningar under århundraden har bott på områden som man idag betraktar som vildmark och att det som idag är nationalparker en gång har varit deras hem. Med hänvisning till flera författare säger Sharfer också att naturskydd ”inte behöver vara oförenligt” med att lokala folkgrupper bor inom naturreservat. Det dröjde ändå till 1971 innan man i USA inkluderade ursprungsfolk i någon nationalpark. I Kanada dröjde det till slutet av 1970-talet. (Shafer 1999: 136.)

Sharfer hänvisar till flera författare som menar att markanvändningen hos ursprungsbefolkningar i Centralamerikas tropiska skogar lett till att den biologiska diversiteten bibehålls bättre än genom några andra åtgärder. Däremot har jakt i tropiska skogar i hög grad bidragit till utrotning av arter och minskningar i populationer. Därför rekommenderas begränsningar i jakten för försörjning till exempel i Mayaskogarna i Mexico. (ibid: 136.)

Sharfer skriver även att den syn som en del amerikaner har på ursprungsbefolkningar och naturskydd inte går att förena med realiteterna i tredje världen (ibid: 123). Varje land bör enligt honom ha sina egna prioriteringar när det gäller naturskydd. Han hänvisar till J. Blower och skriver att nationalparker ofta ses som lyx i utvecklingsländer, och att ett lyckat genomförande är möjligt bara om en nationalpark uppfyller något nationellt behov, som exempelvis när det gäller Nepal varit att gynna den internationella turismen. I Indien, Thailand och Indonesien har nationalparker berättigats genom att det i de här länderna finns en medelklass som besöker områdena. I fattiga länder väger den biologiska mångfalden i sig inte tungt, där ”utgör de nationella intressena ett bättre liv för utfattiga bybor” (ibid: 132, min översättning).

Modellerna som ansågs vara de bästa i USA och i Europa har applicerats på många håll i världen. Yellowstone-modellen, att skapa en nationalpark där människor inte ingår som annat än tillfälliga besökare, spred sig snabbt till andra delar av världen – Sydafrika, Argentina, Kanada och Australien. Naturskyddet i Latinamerika följde till stora delar råd som gavs av experter i Nordamerika och som byggde på erfarenheter där, men problemet var att de inte beaktade behovet att i Latinamerika inkludera människor i nationalparkerna. (ibid: 142.)

Att närma sig miljöfrågor ur ett globalt perspektiv snarare än ett nationellt har ett starkt fotfäste i Europa. Tracey Heatherington diskuterar detta i en artikel och gör en koppling mellan den globala synen på miljö och ett europeisk identitetsbyggande. Sedan Europeiska Unionen grundats var en ny europeisk post-nationell identitet nödvändig för att berättiga unionens existens. Som en byggsten i identitetskonstruktionen fanns miljöfrågorna. Hon tar upp Natura 2000-projektet som EU-kommissionen lade fram år 1992 som ett exempel på hur en ”europeisk identitet” appliceras på landskap och ekosystem som anses vara ”av europeisk betydelse”. Att närma sig miljöfrågor ur ett globalt perspektiv kräver samarbete över nationsgränserna, och det tänkesättet gav ytterligare legitimitet för den europeiska integrationen. (Heatherington 2001: 289-291.)

Sett i ett historiskt perspektiv har målsättningarna för naturskydd i Väst varierat. Ett exempel är den amerikanska naturskyddsorganisationen The Nature Conservancy som under 40 års tid köpt upp land för att skydda vissa områden med tanke på deras biologiska mångfald. Under 1990-talet omarbetade organisationen sin strategi, speciellt med tanke på neotropikerna. Nu ligger fokus på landskapsnivå, och även lokala befolkningar och deras försörjning beaktas. (Shafer 1999: 124.)

Även Bramwell diskuterar rötterna till den ekologiska medvetenhet som finns i västvärlden idag. Hon skriver att oljekrisen i början av 1970-talet ledde till ett uppsving för den ekologiska rörelsen. Då lyftes argumentet upp om att resurserna inte är oändliga och gled ihop med de biologiska argumenten som tidigare funnits för naturskydd. Begränsade resurser som en global fråga hade dock lyfts upp innan oljekrisen, under en FN-konferens 1972 hävdade en rapport att lojalitet och identifikation med familj och nationella instanser bör ersättas med en

slags samhörighet och lojalitet med vår planet. Rom-klubben grundades samma år, och den förutspådde en katastrof av globala mått om inte resursanvändningen minskade och delades rättvist. (Bramwell 1989: 211-212.)

Idén om global resursplanering hade däremot funnits redan innan andra världskriget, och under 1960-talet var rädslan för konsekvenserna av befolkningstillväxten stor. Oljekrisen aktualiserade frågan för medierna på ett nytt sätt, akademiska argument om resursfördelning för framtida generationer gjorde att medierna tvingades ta ekologiska frågor på allvar. För att ekologiska frågor skulle lämpa sig för medierna, krävdes enligt Bramwell ett avståndstagande från medelklassstämpeln den fått. Lösningen blev att göra ekologiska frågor universella. (ibid.)

Natursynen överlag i Nord har genomgått olika faser, från att kampen om skogen ofta varit en kamp mot multinationella företag, till att, som Lisberg Jensen skriver, miljöaktivisterna genom FSC-märkning av hållbart skogsbruk har hittat ett sätt att tvinga skogsföretag att ta hänsyn till frågor om biodiversitet. Det finns däremot i miljökretsar starka tvivel kring de här metoderna, och det finns en oro över hur snabbt en tidigare fiende kunde bli en accepterad part att förhandla med. Det finns även en oro över att andra politiska aspekter av storskaligt skogsbruk har glömts bort. (Lisberg Jensen 2000: 126-127.)

Sharfer skriver att västerländska naturvårdare kan vara ”diktatoriska” i sina försök att skydda vilda arter och att de ibland försöker vräka pastoralister från nationalparker i tredje världen. Han hänvisar till Guha och skriver att sådant handlande kan vara nödvändigt om det finns bevis för skador, men är ”oacceptabelt om den enda orsaken är den auktoritära naturvårdarens västerländska synvinkel”. Här lyfts också ett varningens finger för en så kallad fästningsmentalitet. Bland de vanligaste mänskliga aktiviteterna som ses som hot mot nationalparker finns att hålla boskap, jakt för försörjning, odling, vägbygge och turism. Att de som ansvarar för reservatet försöker skydda sig mot dessa är förståeligt, men Sharfer citerar R. Dasman och varnar för att se nationalparken som en fästning som måste försvaras, så att skötsel av en nationalpark blir en ”halvmilitär operation”. Att skapa en skarp gräns mellan den lokala befolkningen och det skyddade området är inte den rätta metoden. (Shafer 1999: 134-136.)

Sharfer skriver om ”extrem etnocentrism” då vetenskapsmän från Nord kommer med långa listor av noggrant formulerade argument för varför de fattiga tropikerna borde skydda den biologiska mångfalden, och att detta inte blir väl bemött. Han citerar landskapsetikens fader Aldo Leopold som år 1949 i förordet till en bok skrev att ”det vilda var litet värt fram till att mekaniseringen försåg oss med en god frukost”. (ibid: 132, min översättning.)

2.5 Att involvera lokalbefolkningen

Den fjärde World Congress on National Parks and Protected Areas år 1992 rekommenderade att man involverar intressegrupper i naturskyddsprojekt. Man bör även vara mån om att etablera kontakter till intressenter utanför själva parkområdet, både under planeringsprocessen parken och då parken etablerats. Att inte involvera dem i processen leder till konflikter, medan ett lyckat samarbete kan göra motståndare till samarbetspartners. (Sharfer 1999: 130.)

Cox och Elmqvist skriver att i områden där ursprungsbefolkningen har starka traditioner av naturskydd, en konservationsetik, är det ett tungt vägande alternativ att helt eller delvis

överlåta kontrollen till dem, i stället för att använda sig av mer traditionella sätt att etablera naturskydd. (Cox & Elmqvist 1991: 317.) Enligt Sharfer (1999: 141) kan man inte nog understryka vikten av ett regionalt perspektiv och av att intensifiera samarbetet med lokalbefolkningen.

Cox och Elmqvist påpekar att även om nedhuggningen av regnskog har globala effekter, så är det speciellt ursprungsbefolkningen som drabbas. De är beroende av den tropiska skogen för sin försörjning, för mat, boende och kulturella värden. I ett historiskt perspektiv har väldigt lite uppmärksamhet fästs vid ursprungsbefolkningar då man velat skapa naturreservat. Alldeles för ofta har dessa folk betraktats som komplicerande faktorer, snarare än att se den grundliga kunskapen om tropiska ekosystem som ofta finns hos ursprungsbefolkningar som en tillgång. (Cox & Elmqvist 1991: 317.)

I början av 1990-talet var det flera naturskyddsprojekt i tropikerna som explicit har tagit ursprungsbefolkningar i beaktande (ibid: 318). Cox och Elmqvist (ibid: 321) summerar erfarenheterna av att bevara regnskog på Samoa med att det finns potential i att ursprungsbefolkningar kontrollerar naturskyddsområden. De poängterar ändå att noggrann kunskap om de lokala kulturerna och språken är nödvändig liksom viljan att föra förhandlingar enligt lokala traditioner.

Merchant (1992: 222) tar i sin bok *Radical Ecology* upp att ursprungsfolk runtom i världen även själva hänvisar till konceptet med hållbar förvaltning som ett led i kampen att bevara sin livsstil.

Ett exempel på hur lokala och globala uppfattningar samverkar kan tas från Polynesien, amerikanska Samoa i södra Stilla havet, där man vill upprätta en amerikansk nationalpark. Däremot visade det sig att det traditionella tillvägagångssättet att lösa ut land inte är förenligt med den samoanska kulturen. Dessutom tillät inte konstitutionen att traditionella landområden köps upp. De samoanska hövdingarna förklarade att den samoanska naturskyddsetiken baserar sig på mer än 2000 års erfarenhet, och att de därför inte ser det som ansvarsfullt att överlåta ansvaret åt en så ung nation som USA, som funnits i knappt 200 år. Efter långa förhandlingar blev kompromissen att byar hyr ut land för 50 år. (Cox & Elmqvist 1991: 319.)

Att göra upp avtal som sträcker sig bara 50 år framåt i tiden kan vara nödvändiga då man beaktar ursprungsbefolkningars natursyn där land anses vara heligt. Trots att överenskommelser som dessa gäller en begränsad tid kommer författarna till slutsatsen att de är värda att förverkligas. Med tanke på i hur snabb takt regnskog förstördes i början av 1990-talet förutspår författarna (år 1991) att den intakta regnskog som finns kvar år 2040 kommer att värderas så högt både av ursprungsbefolkningar och internationellt, att det knappast finns några tvivel om behovet att fortsätta skydda dem. Cox och Elmqvist (ibid: 321) understryker att det är nödvändigt att finansiärer avsäger sig alla landrättigheter och frångår alla lagenliga bestraffningar.

3 Undersökningen

Inom ramen för undersökningen har jag intervjuat Allan Carlson, tropisk expert på WWF i Stockholm, Anders Hellberg, kampanjledare för klimat och skogsfrågor på Greenpeace i Stockholm, Christian Erni, Asien-koordinator på IWGIA i Thailand, samt Christian Himmelhuber som arbetar med REDD-programmet på UNFCCC i Bonn i Tyskland.

Frågorna är knutna till följande fyra ämnesområden:

- Allmänna frågor om organisationens arbete med nationalparker eller naturskydd,
- Erfarenheter av samarbete mellan lokal- och ursprungsbefolkningar och miljöskyddsinstansen,
- Faktorer som kan ge upphov till konflikter. Lösningar,
- Perspektiv på arbetet med naturskydd, eurocentrism och etnocentrism.

3.1 Intervjuer

3.1.1 Allan Carlson, WWF

Allan Carlson arbetar på WWF som tropikexpert och arbetar med skyddade områden och arter i tropikerna. Han har arbetat på WWF sedan 2001 och innan det har han arbetat med liknande frågor som forskare på SLO och på Uppsala universitet.

WWF har tidigare arbetet mycket med Latinamerika och framför allt Brasilien, men har under de senaste sex eller sju åren breddat fokus och nu arbetar mycket med Afrika och på Borneo, samt i till exempel Indonesien. Eftersom det idag finns så många aktörer i Latinamerika att WWF har valt att gradvis förflytta tyngdpunkten till andra regioner. Om organisationens arbete med nationalparker nämner Carlson tre centrala områden: goda grannar till skyddade områden, att myndigheterna är med på hela processen, samt att åtagandena är vetenskapligt underbyggda.

Erfarenheter av arbete med lokal- och ursprungsbefolkningar

När det gäller erfarenheter av att arbeta tillsammans med lokal- och ursprungsbefolkningar i anknytning till nationalparker säger Carlson att en lokal förankring är jätteviktig.

”Det viktiga är lokalbefolkningen, att det finns lokalt ’bye in’, att det inte är en ’top-down’ process där någon myndighet går in och säger så här ska det vara.”

Carlson säger att WWF just nu är inne i en fas med lokal förvaltning, att det är det ”absolut starkaste skyddet”. World Congress on National Parks and Protected Areas rekommenderade år 1992 att intressegrupper involveras i naturskyddsprojekt, och Carlson instämmer i att det tänkesättet är rätt nytt.

Innan det så var ju lokalbefolkningen ett problem, eller man såg dem som problem. Men det finns ett paradigmskifte i tänkandet, vi talar om ’good neighbors’. Vi kan investera hur mycket pengar som helst i en nationalpark men har parkerna inte goda grannar, har man inte befolkningen med sig så fungerar det inte. Och det går ofta förvånansvärt bra. Dessutom finns det en oerhörd stolthet hos folk då de börjar förstå att de är en del i det här stora förvaltningsplanen, att de är viktiga aktörer. Absolut.

Ett område organisationen investerat rätt mycket i är lokal kompetensutveckling, där byarna ska ha demokratiskt valda naturresursförvaltningsråd. Förvaltningen av buffertzoner, skogskorridor mellan nationalparker överförs till bynivå, och där får man ta beslut om graden av skydd. Det kan handla om att använda området för att samla medicinalväxter och, i fall då skörden slår fel, samla även andra växter, örter och svamp. I en del fall har byarna, med samtycke från WWF, utvecklat en form av uthålligt skogsbruk för lokalt behov.

WWF har i flera år jobbat med en modellby i södra Tanzania, [Imbarange] som ligger vid [Selo], Afrikas största skyddade område. De och fört dialoger med byn om hur de vilda djuren bäst kan skyddas, men diskussionerna fortsatte stöta på motstånd. Lösningen i det fallet byggde på en strategi där WWF fick ett företag att ställa upp med en generator så att man fick elström till byn, som ligger helt isolerad.

”Då fick skolan, lilla sjukstugan och naturligtvis byahövdingen elektricitet, och det var ett steg i vårt schackspelande.”

Sedan ställde Afrikanska utvecklingsbanken upp med ett fördelaktigt lån för att djupborra ett vattentorn och lägga vattenledningar med tappkranar ute i byn, eftersom det då var problem med dricksvatten. I gengäld fick byborna tillsätta ett viltförvaltnings- eller naturresursförvaltningsråd, som gjorde upp en markanvändningsplan för var byborna kunde odla och vilka områden som var för viltförvaltning. I närheten ligger även ett känt turistområde och genom ett byaintiativ har en liten ”camp site” med hyddor uppförts, och en del turister har även börjat besöka området.

Och plötsligt, tack vare företagets satsning att skänka en generator dit, så har vi fått väldigt mycket naturvård i kölvattnet på det. Det krävdes liksom något sådant, för vi hade hållit på och diskuterat, ’ni har så mycket vilt på era marker, det ligger nära skyddade områden, vi måste hitta en lösning på hur vi även på byns marker, ska kunna skydda och förvalta de här viltstammarna’. Och det var nej, nej, nej tills de fick en motprestation, då öppnade sig alla möjligheterna på en gång. Och det handlar om att hitta den möjligheten. Och ordna finansiering till det, ska jag också tillägga.

Fallet i Tanzania beskriver Carlson som en solskenshistoria. Det är även ett exempel på hur processen kan se ut, och hur naturskydd, för att fungera, måste ligga i landets intresse i form av ekonomiska fördelar som till exempel turism. Enligt Carlson är det ”nog den enda möjligheten”.

Ett annat exempel på samarbete med lokalbefolkningen tar Carlson från Madagaskar. Där har WWF i samarbete med byråden presenterat planerna på naturskydd så att lokalbefolkningen är medveten om organisationens arbete, och Carlson berättar att det är viktigt att föra en kontinuerlig dialog så att det inte blir några överraskningar.

Diskussionen om att man måste få möjlighet att hugga ved, samla medicinalväxter, plocka svamp dyker alltid upp. Och då får man skriva in sådana undantag i skyddet, eller, det ingår så att säga. Det här gäller lokalbefolkningen, alltså inte folk utifrån, utan folk som bor bredvid, och som ... drabbas är fel ord, men som ändå påverkas av att det blir ett skyddat område. På ett ställe har vi till exempel inskrivet att befolkningen får gå in och plocka grenar och träd som har blåst ner tre dagar i veckan, men man får inte ta med sig yxa eller panga som det heter där, en stor huggkniv. Och man får bara gå 500 meter in i skogen.

Att ge lokalbefolkningen en viss rätt att använda naturresurser i buffertzoner och gröna korridorer mellan nationalparker, har WWF tillämpat de senaste dryga två åren till exempel på Madagaskar. WWF har även använt sig av urfasning, så att man gradvis flyttar gränsen och undviker att ta ifrån lokalbefolkningen alla rättigheter som man har ansett sig ha haft tidigare. Att ge lokal- och ursprungsbefolkningar rätt att använda resurser har även lett till att andra aktörer velat få det. Till exempel i Kongo tillåts pygméer utöva traditionell jakt i buffertzoner eftersom påverkan är så liten, men där problemet utgörs av stora företag som också vill ha tillgång till resurser och utnyttja dem kommersiellt.

En av fördelarna med att involvera lokal- och ursprungsbefolkning är att deras rättigheter blir klarlagda. Carlson säger att lokal förvaltning har ersatt tidigare gråzoner där lokalbefolkningen inte visste vilka rättigheter och skyldigheter de hade, i fall då nya aktörer som multinationella företag dök upp och högg skog eller fiskade ut fiskebeståndet på korallreven. Nu vet lokal- och ursprungsbefolkningen att det är de som förvaltar och sätter reglerna för området. Ett exempel på detta tar Carlson från Kamerun.

Kamerun hade tidigare en utbredd jakt på bushmeat. Då byborna själva fick ansvaret och en del av dem anställdes som spårare och jobbade för nationalparkmyndigheten, blev det till en början rätt mycket konflikter med folk som vandrade in och skulle passa på att jaga och hugga lite och så vidare – tills idag då när man har en oerhörd stolthet i byarna där man har kommit till rätta med det man nu kallar problem, tidigare talade man om det som en nödvändighet, den illegala jakten. Lokal närvaro, lokalt ägande är viktigt.

I Kamerunfallet där har vi ett antal tidigare tjuvjägare som nu är anställda av parkförvaltningen och som hela tiden patrullerar och letar efter illegala fällor och snaror. Många av dem, ofta killar, var oerhört duktiga naturmänniskor. Och den kunskapen drar ju vi nytta av nu, vi bara sätter dem i en lite annan kontext, de får jobba under ett annan paraply så att säga.

I Kamerun-fallet visar ett exempel på då tidigare motståndare har blivit samarbetspartners. Däremot krävs mer för att få lokalbefolkningen med på noterna att skydda ett område än motiveringar om biologisk mångfald.

Turismen som inkomstkälla

Turism som inkomstkälla kan vara en sådan sporre eftersom myndigheterna ofta väger investeringar mot varandra. Att hugga skog för att etablera sockerrörplantager ger vissa inkomster, och för att överväga att skydda området väger myndigheterna in de långsiktiga inkomsterna som turismen kunde ge i gengäld. Att ha inkludera dylika faktorer i de kalkyler man presenterar för områdets utveckling, beskriver Carlson som centralt. Det är däremot ingen självklarhet att ett naturskyddsområde attraherar turister. WWF lät göra en studie om vad som är 'the turning point'. I Ghana byggde man några hundra meter långa landgångar mellan träd 40-50 meter upp i regnskogstaket. Detta ökade turismen från 3000-4000 till mer än 110 000 per år. Samtidigt kanaliserade man turismen till ett litet hörn av regnskogen medan resten är skyddat

Utmaningar och lösningar

Ett av de största hoten mot nationalparker är enligt Carlson den rika världens samt Kinas och Indiens behov av naturresurser. Palmoljaplantagen i Sydostasien är ett exempel på detta, och det förekommer att internationella företag försöker komma över mark på dubiösa sätt. Tätt sammankopplat med detta är korruption, till exempel på Madagaskar. Andra hot är traditionell

livsföring som svedjebruk eller jakt. Lösningar på problemet med svedjebruk har på många områden varit Intensive Rice Farming där man med små tekniska förändringar kan öka produktionen av ris med upp till tio gånger. Även beträffande jakt gäller det att komma upp med alternativa lösningar. I Kamerun finns djur som schimpans, gorilla och skogselefanter och tjuvjakt utgjorde en viktig inkomstkälla för lokalbefolkningen, och lösningen där var att utveckla ”alternativt kött”, rörråtta (cane rat) som lokalbefolkningen kunde odla och som de tyckte smakade gott. Detta minskade behovet av bush meat och Carlson säger att det inte förekommit ett enda fall av illegalt schimpans- eller gorillakött på köttmarknaderna de sista tre åren Han understryker att det måste finnas ett alternativ, ”annars fungerar det inte”.

En annan utmaning ligger i att den västerländska livsstilen sprider sig, och som en följd av det tappar människor den direkta kontakten till naturresurser och förhållandet till naturen blir distanserat. En snabb förändring sker till exempel i Indonesien och i Västafrika. Carlson tillägger att klimatförändringen kommer att lägga ytterligare tryck på skyddade områden.

Nord och Syd

Ytterligare en av utmaningarna med att involvera lokal- och ursprungsbefolkning i processen är enligt Carlson okunskapen. Naturskyddsorganisationer som kommer dit har en viss världsbild och det leder ofta till kulturkrockar med traditionsbundna samhällen. Carlson säger ändå att man ser möjligheter i utbildning, och att det ”gäller att lägga de olika pusselbitarna i rätt ordning”.

Han berättar om ett, som man idag ser det, ”skrämmande exempel” från Brasilien för sju år sedan. Han var på plats via WWF och jobbade med några byar kring lokal förvaltning av 20 000 hektar regnskog. En del skulle användas för skogsbruk och resten skulle skyddas. Ett litet sågverk hade öppnats och de hade gjort en liten manual för skogsbrukare på portugisiska med en del bilder och ”efter det västerländska sättet att tänka”. Men då boken presenterades brydde sig inte människor om den, och orsaken visade sig vara att de inte kunde läsa. Dessutom fungerade tanken med sågverket inte, eftersom männen som skulle jobba där inte dök upp längre efter några dagar. De resonerade helt enkelt så att det inte behövdes mer bräder.

Tanken med projektet var ju god, men det var en skrämmande flopp. Och det var en sådan där aha-upplevelse, det där missade vi. Hur ska de kunna börja förstå, en pengaekonomi, att det ger en fördel för byn, det kan ge ett plåttak på sjukstugan eller en skola till. De kopplingarna finns inte, fanns inte. Och där är ju en utmaning, att det gäller att vara oerhört lyhörd, och lyssna in och förstå och tänka kreativt.

När det gäller en medvetenhet om ett Nord-Sydperspektiv säger Carlson att WWF börjat ge konceptet med ekologiska fotavtryck hög prioritet. Men han tillägger att det inte är lätt, då hela systemet i Nord bygger på en tillväxtekonomi. Carlson talar även om att leva över tillgångarna, och att man i Nord gör det genom att utnyttja tillgångar i tropikerna, och att vi här har ”den här utsugningen, eller nykolonialismen”

På frågan om nationalparker kan ses som en kolonialism i vår tid svarar Carlson att många traditionella samhällen har naturskydd inbyggt i kulturen till exempel genom heliga skogsdungar. Problemet är att det idag behövs hela skogar som skyddas och att sådana koncept inte finns i traditionella kulturer. Han säger även att de ser att ”nationalparker och

skyddade områden är ett sätt att bevara viktigt ekologiskt kapital som kommer landet och folket till godo”.

3.1.2 Anders Hellberg, Greenpeace

Anders Hellberg är kampanjledare för klimat och skogsfrågor på Greenpeace. Som organisation arbetar Greenpeace i första hand politiskt med naturskydd, och har inget specifikt fokus på vare sig nationalparker eller ursprungs- eller lokalbefolkning. I praktiken har organisationen i viss utsträckning samarbetat med ursprungsfolk, då ”intressena sammanfaller”, vilket gör det relevant att inkludera Greenpeace i den här uppsatsen.

Greenpeace arbetar till exempel i Sydostasien, och i Indonesien och Malaysia är det framför allt omvandlingen av mark från regnskog till exempelvis oljepalmsplantager som är det stora miljöhotet, som drivs på av efterfrågan på biobränsle i Väst. Greenpeace jobbar dels i Indonesien och Malaysia för att regeringen ska minska utdelningen av mark, och dels arbetar de i väst med länderna som köper in palmolja. I fall med illegalt skogsbruk arbetar Greenpeace med att få bättre strukturer i länderna, men Hellberg återkommer flera gånger till att även här är det verksamhet i Väst som är problemet, och att det inte finns någon lagstiftning i Väst som sätter stopp för illegalt timmer.

När det gäller arbete med lokal- och ursprungsfolk säger Hellberg att det finns några exempel från de stora skogsregionerna där Greenpeace:s och ursprungsfolks intressen sammanfallit, och att Greenpeace kommit till platsen på inbjudan av grupperna, för att hjälpa till.

Vår fördel är att vi är en internationell organisation som kan skapa ett intresse, ett mediatryck, ett politiskt tryck. Det är lite av vår unika roll i det hela genom att vi gör aktioner och demonstrationer och liknande.

Kommersiella intressen

På frågan om utmaningar angående naturskydd svarar Hellberg att grunden till att problemet med avskogning i de tropiska områdena existerar är att det på kort sikt lönar sig mer för länderna att avverka skogen och använda marken till andra ändamål, än att bevara skogen.

När det gäller ursprungsfolk utgör de 60 miljoner människor som är direkt beroende av skogen för sin överlevnad. De här grupperingarna är samtidigt ett väldigt litet problem, de är ju inte direkt orsak till avskogningen, det är de stora företagen som så storskaligt vill omvandla skog till annan mark. Det är grundproblemet.

Eurocentrism

När det gäller eurocentrism och naturskydd säger Hellberg att det kan bli ett klassiskt problem att man kommer från Väst och ”missionerar”, vilket man kunnat se exempel på inom biståndspolitik. Inom Greenpeace försöker man undvika detta genom att ha kontor runt om i världen för att ”ha den lokala överblicken som behövs och arbeta utgående från de förutsättningar som finns”.

Även här återkommer Hellberg till problemet med att det i dagsläget är mer ekonomiskt lönsamt att hugga ner skogen än att bevara den. Trots att det även i länderna som har skogen finns ett intresse av att bevara skogen handlar det i slutändan om pengar. Därför har

Greenpeace i anknytning till klimatförhandlingarna gått in för att bredda skogens betydelse och inte bara se den som en så kallad koldioxidsänka.

Därför driver vi på hårt under klimatförhandlingarna att man inte tittar på skogen som en form av koldioxidsänka utan även vikten av att ta hänsyn till den biologiska mångfalden och ursprungsbefolkningar, så att människorna är med under den här processen. Så att inte vi kommer och säger till utvecklingsländerna vad de bör göra och att de i sin tur kör över ursprungsbefolkningar, det är ju ingen som vinner på det.

Lokala lösningar

Att hitta fungerande lösningar är ett arbete som måste göras utgående från lokala förhållanden, och det första Hellberg säger angående hur dessa lösningar kan se ut är att det varierar extremt från land till land, att det inte finns någon formel som fungerar för alla länder. För det första beror det på situationen i landet, i Afrika till exempel finns det fortfarande länder med mycket skog och där avverkningstakten är rätt låg. I Brasilien och Indonesien är situationen en helt annan, avverkningstakten accelererar och extremt mycket skog försvinner. Utöver dessa finns länder där avverkningstakten i praktiken avstannat, som i Kina, där skogen i princip är nerhuggen men där man nu börjat återplantera skog.

Likaså varierar orsaken till avskogningen, Hellberg nämner palmoljan i Sydostasien, boskapskötsel och odling sojaböner i Amazonas, i vissa afrikanska länder är det mindre jordbruk som utgör problemet. Generellt handlar det ändå om kapacitetsbyggande, att förbättra myndigheter och styrelseformer för att komma åt det illegala skogsbruket.

Då handlar det inte om att gå in och skydda skogen, utan det kanske det redan finns beslut på, utan här är problemet att man till exempel måste få fler kontrollanter och tulltjänstemän och se till att de får lön så att det inte lönar sig för dem att ta emot mutor och liknande, det finns en rad olika lösningar som måste till.

Att aktivt involvera lokal- och ursprungsfolk i dessa åtgärder, sker från fall till fall, men generellt är det enligt Hellberg ”ganska dåligt med det globalt sett”. Om orsakerna till detta har han inget direkt svar på, men säger att det naturligtvis beror på vilken syn man har på ursprungsfolk i dessa länder. Och, som tidigare också nämnts, kommer ekonomiska intressen ofta i första hand.

På frågan om det inte skulle löna sig att involvera lokal- och ursprungsfolk i underhållet av ett skyddat område, svarar Hellberg att det sällan är lokalbefolkningen som motsätter sig naturskydd.

Jag tror inte att problemet ligger där, jag tror inte att lokal- och ursprungsfolk sätter sig emot ett skydd av skogen. Jag tror att problemet är att de blir överkörda när skogsbolagen kommer dit och köper loss skogen för en minimal summa pengar, kanske med löften om att bygga skolor och hjälpa till med husbyggen och liknande. Jag tror snarare att det är där problemet ligger.

I sina resonemang kring naturskydd återkommer Hellberg flera gånger till hur olika fenomen är sammankopplade och han poängterar vikten av en helhetssyn. Han talar om hur konsumtionen i Nord får konsekvenser i Syd, hur till exempel köttkonsumtionen i Nord blir ett direkt miljöproblem i Sydamerika, eftersom länder i Nord köper in enorma mängder sojaböner som djurfoder. Odlingen av sojaböner utgör samtidigt ett av hoten mot regnskogen,

eftersom ny odlingsmark röjs i regnskogen. Att den västerländska köttkonsumtionen sprider sig till andra delar av världen är ytterligare ett miljöhot.

I anknytning till resonemanget om vikten av att se helheten när det gäller miljöproblem, tar jag upp frågan om det finns en risk att lokal- och ursprungsbefolkningar kommer i skymundan eftersom det finns så mycket annat att beakta. På den frågan svarar han jakande.

Ja, det tror jag. Som världssituationen ser ut idag, det är krig, svält och miljöförstöring, då man slår upp morgontidningen finns det så en rad olika saker som man knappt orkar ta till sig. Vår roll som miljöorganisation är ju framför allt att lyfta miljöfrågorna, sedan finns det organisationer som arbetar mer med ursprungsbefolkningar och mänskliga rättigheter och det ligger ju lite på deras uppdrag att lyfta de frågorna. Det är kanske just därför som vi inte har några rapporter just om ursprungsbefolkningar eftersom det är inte riktigt är inte vårt mandat att arbeta med det. Samtidigt har vi vid vissa tillfällen gemensamma intressen och då har vi jobbat ihop. Överlag tror jag det finns en kunskapslucka när det gäller ursprungsfolk.

På frågan om nationalparker kan ses som vår tids kolonialism svarar Hellström så här:

Nej det tycker jag väl inte att det är. ... Verkligen inte skulle jag säga. Utan det är något som står ganska klart att ska vi klara den här världen med livet i behåll för oss alla, då är naturskydd ett extremt viktigt verktyg. Inom den naturvetenskapliga forskningen råder det i alla fall inga tvivel om det. Det man sedan kan prata om är den politiska implementeringen, då är det klart att det kan uppstå problem, hur man går tillväga. Men själva behovet av naturreservat och skyddade områden ... det tror jag inte man kan leda till en form av kolonialism. Ur behovsperspektiv så är det extremt viktigt, där tror jag faktiskt alla kan vara ense.

Angående skogsskydd och hur Greenpeace:s arbete förändrats generellt sedan grundandet 1971, säger Hellberg att skogens värde ökat när man mer allmänt börjat upptäcka klimatkopplingen och börjat inse vilka värden som går förlorade ur biologisk mångfaldssynpunkt.

3.1.3 Christian Erni, IWGIA

Christian Erni arbetar på IWGIA som programkoordinator för Asien. IWGIA står för International Work Group for Indigenous Affairs, och är en internationell organisation som arbetar för ursprungsfolks mänskliga rättigheter. Organisationen stöder ursprungsfolk i frågor som gäller självbestämmande, landrättigheter, kontroll över naturresurser, kulturell integritet och rätt till utveckling. IWGIA är inte direkt involverad i projekt, utan har en stödjande och rådgivande roll och samarbetar med ursprungsfolks egna organisationer över hela världen. Huvudkontoret ligger i Köpenhamn och finansieringen kommer huvudsakligen från de nordiska ländernas utrikesdepartement samt från EU.

Organisationen arbetar inte med naturskydd som något av sina prioriteringsområden, men frågan aktualiseras i samband med processer om landrättigheter och naturresurser och då lyfts även frågor kring hållbart utnyttjande av resurser upp. Av totalt 20-25 projekt i Asien var det i mars 2009 åtminstone tre som i hög utsträckning handlar om rätt till naturresurser, naturskydd och förvaltning. Ett annat område IWGIA arbetar mycket med är att bygga kapacitet, och där ingår ofta även resursförvaltning och naturskydd.

Erfarenheter av arbete med lokal- och ursprungsbefolkningar

När det gäller hur miljöorganisationerna tar ursprungsfolken i beaktande säger Christian Erni att det inte går att entydigt säga att någon specifik organisation gör ett dåligt eller ett bra arbete, det varierar från kontor till kontor, många stora naturskyddsorganisationer har regionala avdelningar på olika håll i världen, och att det till stor del handlar det om arbetet ute på fältet. Däremot säger han att det finns många exempel på utmärkt samarbete mellan naturskyddsorganisationer och lokal- och ursprungsbefolkning

Överlag finns det enligt Erni en större medvetenhet i stora miljöorganisationer jämfört med tidigare, och att flera har börjat involvera lokalsamhällen genom samarbete kring förvaltningen av naturskyddsområden. Nu talas det allt oftare uttryckligen om ”ursprungsfolk och andra lokala samhällen”.

Ursprungsfolkens deklARATION inom FN och RiodeklARATIONEN som har en klar referens till ursprungsfolks rättigheter är klara markörer om att naturskyddsorganisationer måste ta ursprungsfolk i beaktande. Fortfarande finns dock exempel över hela skalan, från att det är många vackra ord men få konkreta åtgärder, till att man fortsättningsvis försöker minska ursprungsfolkens ’belastning’, eller vad de kallar det på skyddade områden, till att det fungerar fantastiskt bra.

Jag tror även att de flesta aktivister som tillhör ursprungsfolk ser vikten av naturskydd och biodiversitet, men inte på ojämlika villkor där de bara blir tillsagda vad de ska göra, utan det som behövs är att tillsammans utveckla förvaltningsplaner.

Ett exempel på hur arbete med naturskydd kan vara på kollisionskurs med ursprungsfolks rättigheter tar Erni från 1995 från Chom Thong, ett distrikt i Chiang Mai-provinsen i Thailand, där låglandsmiljöaktivister ville skydda inlandsskog där ursprungsfolk levde.

Aktivisterna pressade på och krävde att ursprungsfolken i uppe i höglandsområdena skulle tvångsflyttas för att skydda skogen. Det var verkligen en ’hot conflict’, och jag använder det ordet eftersom aktivisterna ordnade aktioner, bland annat en vägblockad där de lyckades mobilisera en del av jordbrukarna nere på låglandet som var oroade över vattentillgångarna för bevattning. I en by satte de till och med upp stängsel för att hindra ursprungsbefolkningen att gå in i skogen.

Naturligtvis var nationalparksmyndigheterna och skogsavdelningen rätt mottagliga för de här påtryckningarna och det såg ut som om de här samhällena skulle omplaceras, vilket har hänt och händer, på andra håll. I det här skedet fick jag höra om konflikten och sa att de måste organisera sig. De satte upp ett eget nätverk för resursanvändning och naturvård och fick stöd med att marknadsföra lokal resursförvaltning som en lösning, och de fick hjälp med att skriva ett förslag.

Fortfarande idag kan det dyka upp brådskande fall där han som programkoordinator kontaktas av någon grupp som behöver hjälp med att skriva projektförslag. Däremot säger han att grupperna blivit allt professionellare och att allt fler själva kommer med fullständiga dokument.

Idag är IWGIA involverat i det här projektet genom årliga besök, då man gör utvärderingar och följer med hur arbetet framskrider, om det finns problem och vad som kunde förbättras.

Ett exempel på hur organisationens arbete ser ut i praktiken tar han från Thailand där IWGIA under tio års tid har stött en grupp bestående av 45 lokalsamhällen i deras kamp för landrättigheter. Eftersom det ”inte finns någon chans” för dem att enkelt få rättigheter till marken, skogen och naturresurserna erkända av staten, måste de gå ”den andra vägen”: genom att visa att de är kapabla att leva i harmoni med skogen kan de få något slags erkännande av regeringen och därmed undgår att bli utestängda ur skogen. Organisationen har stöttat de lokala samhällena i den här processen och Erni beskriver arbetet som tämligen lyckat. Grupperna har fått en viss grad av erkännande och samarbetar nu med de lokala myndigheterna. Dessutom har uppföljande projekt finansierade av den danska regeringen genomförts i samma område, där skyddade områden planeras och ursprungsfolk beaktas. Erni säger att lagstiftning som skulle garantera landrättigheter saknas, men att det finns ett erkännande av de lokala grupperna hos de lokala myndigheterna och nationalparksledningen, och att liknande initiativ nu spridit sig även till andra områden.

Tätt sammanknutet med arbetet med landrättigheter är ett initiativ som går under namnet “The next step”, vilket handlar om nästa steg, hur människorna ska förvalta skog och naturresurser efter att ha fått sina rättigheter erkända. IWGIA arbetar inte än med uppföljande projekt, men det är på det här området som de norska och danska regeringarna i ett utlåtande om arbetet i Asien önskat att arbetet skall fördjupas. Nätverk för att utbyta erfarenheter mellan olika områden och länder är en central del av IWGIA:s arbete.

Utmaningar

Utmaningarna med att arbeta med ursprungsfolks rättigheter i miljöskyddssammanhang är otaliga, och de existerar på olika plan. Då vi talar om det här området blir Erni samtidigt både uppgiven och riktigt engagerad.

Utmaningarna är enorma, det är likadant överallt. För det första har du länder där lagstiftning finns men där implementeringen är *en helt annan historia*. Som ett exempel kan jag nämna Midsalip på ön Mindanao i Filippinerna där det finns stora intressen i gruvdrift. Inom de lokala myndigheterna finns inga representanter för ursprungsfolk, och myndigheterna har intressen i gruvdriften och vill därför inte erkänna ursprungsfolkens landrättigheter.

Naturligtvis finns det dessutom de i ursprungsfolken som är för gruvdriften. Dessa interna konflikter spås på av aktörer som har intresse i gruvdriften eftersom kollektiva landrättigheter enligt lag inte erkänns så länge det finns konflikter kring exempelvis gränserna, vilket i sig är begripligt. I det här fallet är de största utmaningarna de stora intressena i resursutvinning på ursprungsfolks mark, vilket går mot lagen, och i många fall har företag närmat sig lokalsamhällena för att få dem att utfärda tillstånd för utvinning av mineraler på deras områden.

En annan stor utmaning är myndigheternas medgörlighet när det gäller kommersiella intressen, som den Nationella nämnden för ursprungsfolk på Filippinerna. De står i maskopi med företagen och i stället för att genom en transparent process ge ursprungsfolken en rättvis bild av för- och nackdelar av gruvdrift eller plantager på deras områden, är de manipulativa och gör *allting* för att gå företagens intressen, eftersom staten vill ha gruvdriften. [uppgiven röst] Och tjänstemännen i myndighetsbyråkratin är korrupta, de tjänar en bra slant på att stöda företagsintressena.

Så vi har alltså enorma kommersiella intressen, och dessutom har vi komplexa statsapparater, staten som är intresserad av det de kallar utveckling, och vi har korruption. Och ytterligare en sak: ett rent ointresse hos dem som arbetar med dessa frågor. Dessa byråkrater som arbetar på

instansen för ursprungsfolk har *absolut* inget intresse i sitt arbete, ofta har de fått jobbet genom personliga kontakter och är mest intresserade av att se till sina egna privilegier.

Lösningar

Att hitta lösningar på dessa utmaningar är väldigt svårt, säger Erni. Eftersom IWGIA bara stöder ursprungsfolk och inte själva fungerar som förmedlare, handlar det om att grupperna själva måste föra kampen, och det är ofta processer som pågår i årtal. Begränsningar finns även i organisationens ekonomiska ramar, den årliga budgeten är 500 000 dollar för hela Asien, och Erni är den enda som arbetar i Asien.

Framtiden och ursprungsfolks rättigheter i samband med naturskydd har fått en extra dimension i och med klimatförändringen. Erni beskriver det som ett tveeggat svärd, i klimatförändringen finns hot mot ursprungsfolkens rättigheter men även möjligheter. Både de främsta hoten och möjligheterna består i hur det initiativ som går under benämningen REDD förverkligas, och som handlar om att minska koldioxidutsläppen från avskogning och skogsförstörelse. Rädslan är att regeringar under klimatförhandlingarna i Köpenhamn ansluter sig till programmet och att stora mängder skog skyddas, och att ursprungsfolk därmed drivs ut ur skogarna. I REDD finns däremot även stora potentialer för ursprungsfolk, om lokala samhällen och ursprungsfolk aktivt inkluderas i processen att bromsa avskogning. Erni förutspår att detta i framtiden kommer att bli en stor fråga och säger att det är nödvändigt att agera redan under klimatförhandlingarna i Köpenhamn 2009.

Eurocentrism, Nord och Syd

Erni säger att det finns ett Nord-Syd perspektiv på naturskydd, att det till stora delar är länder i Nord som driver initiativen, speciellt i tropiska länder med hög biodiversitet. Erni lyfter upp pengar som en orsak till detta, organisationer som arbetar med naturskydd och som har ekonomiska möjligheter att driva de här frågorna finns i Nord, och följaktligen driver de intressen som finns i Nord, medan det i Syd finns utmaningar med lagar som inte följs, korruption och komplex statsbyråkrati. Det går däremot inte att dra en tydlig linje mellan Syd och Nord när det gäller naturskyddsfrågor, poängterar Erni.

Jag anser inte att man kan se detta som en Nord-Syd fråga, eftersom det även i Syd finns naturskyddsintressen, det finns naturskyddsorganisationer och statliga instanser som arbetar seriöst med dessa frågor, det finns lokalsamhällen där man arbetar med naturskydd. Utmaningarna ligger i grundförutsättningarna, problemen med korruption och statsbyråkrati, och de här problemen påverkar naturskydd i lika hög grad som de gäller kampen för ursprungsfolks rättigheter.

3.1.4 Christian Himmelhuber , REDD

Christian Himmelhuber arbetar på sekretariatet för klimatkonventionen, UNFCCC i Bonn. Han arbetar sedan september 2008 med REDD-programmet.

REDD (Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation) står för att minska koldioxidutsläpp som härstammar från avskogning och skogsförstörelse. Definitionen har ändrats något under åren sedan den kom till år 2005 i Montreal som en punkt under konventionen. Sedan dess har REDD förhandlingar förts, med fokus på utvecklingsländer, eftersom de är där merparten av avskogning och skogsförstörelse sker. Hittills har förhandlingarna kretsat kring metodologiska frågor och hur REDD ska övervakas. I praktiken

har förhandlingarna handlat om hur koldioxidlager i skogar ska mätas, hur man ska använda sig av baslinjer att utgå ifrån och hur de ska kontrolleras, rapporteras och verifieras.

Framöver ligger tyngdpunkten på att lyfta upp REDD även politiskt, framför allt i arbetsgrupperna som arbetar med långsiktiga kooperativa åtgärder (LCA), berättar Himmelhuber. De första försöken att inkludera REDD i förhandlingstexten gjordes under ett möte i mars och arbetet fortsätter under sessionen som hålls i Bonn i juni. Himmelhuber säger att det finns en rad förslag på hur REDD kunde ingå i avtalet som ska sys ihop i Köpenhamn.

Ursprungsfolk och lokalbefolkningar inom REDD

Frågan om ursprungsfolks och lokalbefolkningars roll inom REDD är komplex, säger Himmelhuber, eftersom de inte har någon på förhand definierad roll inom REDD.

Man kan säga att det finns en kontroversiell debatt kring den här frågan, och där ingår många olika aktörer och en mängd infallsvinklar även på hur lokal- och ursprungsfolk ska inkluderas. För att illustrera svårigheterna och komplexiteten i den här frågan ska jag nämna den debatt som pågår kring terminologin som bör användas. Det finns förslag som talar om 'ursprungsfolk', 'ursprungssamhällen', och det finns förslag som riktar sig till 'samhällen på landsbygden' och som helt utesluter ursprungsfolk.

Om hur ursprungsbefolkningar och lokalbefolkningar beaktas i processen säger Himmelhuber att det på nationell nivå finns ett "brett erkännande att de borde inkluderas". I praktiken vet man inte hur REDD kommer att utformas eftersom processen pågår som bäst.

Nivå av deltagande

En central fråga är enligt Himmelhuber på vilken nivå ursprungs- och lokalbefolkningar inkluderas. Ett exempel på hur ursprungsfolk och lokala samhällen kan tänkas beaktas inom REDD processen testas som bäst i olika pilotprojekt. En rad nationella pilotprojekt, omkring 40 stycken, genomförs under Världsbankens paraply som har skapat en så kallad Forest Carbon Partnership Facility (FCPF) och i det här exemplet är ursprungsfolk inkluderade i planeringsskedet av projektet. Det här är ett exempel på hur ursprungsfolk kan tänkas involveras i en tidig fas av en REDD-mekanism.

Ett annat exempel på hur ursprungsfolk och lokala samhällen kunde inkluderas är under konventionen, eller under existerande internationellt ramverk som till exempel FN eller den internationella arbetarorganisationen ILO.

En tredje möjlighet är att deltagandet sker på nationell nivå. Himmelhuber berättar om en diskussion som handlade om i vilket ramverk frågan bör tas upp, där en jurist specialiserad på internationell rätt hävdade att den enda möjligheten egentligen var att behandla frågan på nationell nivå. Klimatkonventionen är en plattform för länder, och det är länder som kommer överens om en REDD-mekanism, och hon kunde inte se någon möjlighet att i juridisk mening inkludera ursprungs- och lokalbefolkningar som parter i förhandlingarna.

Kärnan är, kan man säga, att oberoende av resultatet i Köpenhamn kommer det att vara avgörande hur den här frågan behandlas nationellt. Konventionen kan erbjuda ett ramverk, riktlinjer, en uppsättning regler på hur ursprungsfolk och lokalsamhällen ska inkluderas, men jag tror en central fråga är på vilken *nivå* deltagandet ska ske. Och just nu tror jag problemet är att det inte finns något juridiskt sätt att inkludera dem i beslutsfattandet. För ursprungsfolk och

lokalsamhällen är den stora frågan att de skulle vilja vara inkluderade i förhandlingarna på politisk nivå, just nu.

En aspekt som många ursprungsfolk enligt Himmelhuber tar upp är att de har traditionell kunskap och erfarenheter av hållbart skogsbruk, som något som kan ha betydelse i beslutsfattandet.

Under COP14 i Poznan 2008 upplevde ursprungsfolk och lokalsamhällen att de inte blev hörda, trots att de som Himmelhuber säger, hade den praktiska möjligheten att aktivt delta i förhandlingsprocessen under konventionen och var närvarande på möten eller genom att lägga fram så kallade ”submissions”. Himmelhuber säger att det är ett klagomål som har funnits ett tag nu, och det är något som är väldigt svårt att adressera i den meningen att NGO:s och IGO:s (mellanstatliga organisationer) kan delta i förhandlingsprocessen, medan besluten under konventionen fattas av länder.

Det finns några länder som tar upp den här frågan och som lyfter upp det i sina ”submissions”, men det är kanske inte de tunga länderna som gör det. Jag kanske sträcker mig längre än jag borde då jag säger det, men min personliga uppfattning är att det är en fråga som förs fram snarare i marginalen. Men för att nämna ett exempel, så har EU uttryckt ett starkt stöd för ursprungsfolk.

Frågan om ursprungsfolks och lokala samhällens roll är en komplicerad del av REDD-processen.

Det är något av en ”het potatis”, man kan bränna fingrarna, det är en väldigt komplicerad fråga. USA, Kanada, Australien och Nya Zeeland som inte skrivit under FN-deklarationen är väldigt försiktiga med att ta upp den här frågan eftersom det kan betyda konflikter på nationell nivå. Det finns ekonomiska intressen, landrättigheter och mycket djupare rotade frågor som gäller traditioner och kulturellt arv. Så det finns en uppsjö olika aspekter som kommer fram, då man öppnar denna, Pandoras box, kunde man kanske likna detta vid.

Och i ljuset av detta kan ursprungsfolk och lokala samhällen ses som att öka komplexiteten i en fråga som sedan tidigare är väldigt komplex. Det är flera som känner rädsla över detta, och även över det faktum att vi har ett väldigt intensivt år av förhandlingar framför oss och att det är litet tid som återstår för att nå enighet och komma till en överenskommelse.

En aspekt som ofta lyfts upp av NGO:s är principen om *Free, Prior and Informed Consent* (FPIC), att principen om frivilligt, välinformerat och på förhand medgivet samtycke borde gälla alla REDD-förhandlingar. Som Himmelhuber ser det kan en av de stora rädslorna hos ursprungsfolk och lokalsamhällen vara att REDD och en klimatkonvention innebär till en ny syn på användning av skog, vilket kan föra in nya aktörer. Dessutom är det en totalt öppen fråga om vilka som ska administrera de kommande REDD-projekten och vilka som i slutändan gynnas av dem.

På frågan om det finns en risk att ursprungs- och lokalbefolkningars perspektiv kommer i skymundan och försvinner under processens gång, svarar Himmelhuber så här:

Jag tror definitivt att det finns en risk att det perspektivet går förlorat under processens gång, eftersom det inte finns någon egentlig samstämmighet i de många NGO:s synpunkter och argument. Jag ser en stor fara i att många av ståndpunkterna kommer att ses som för kontroversiella eller för avvikande under förhandlingarna. Litet tid återstår att nå

samstämmighet på punkter där det skulle finnas ett enormt behov av att snabbt hitta gemensamma nämnare.

Nord och Syd-perspektiv

På frågan om Himmelhuber ser ett Nord-Syd perspektiv på frågan om att skydda skog svarar han att det finns en mängd olika perspektiv på frågan, men att det finns en Nord-Syd dimension då det gäller finansieringen av REDD. Generellt lyfter Himmelhuber upp argumentet att ett avgörande om finansiell kompensation för REDD inte bör ersätta officiellt utvecklingsbistånd (ODA). En koppling mellan ODA och utvecklingsbistånd är något som många utvecklingsländer motsätter sig.

Däremot ser Himmelhuber inte Nord-Sydfrågan som ett centralt problem, eftersom åsikten finns i både Nord och Syd att en överenskommelse behöver nås, och eftersom u-länder önskar finansiellt stöd och teknologiöverföring från i-länder för REDD.

Perspektivet på naturskydd som en form av kolonialism i vår tid, anser Himmelhuber inte att man kan associera till skyddet av skog.

Jag anser inte att man kan tala om någon form av nykolonialism här eftersom det finns ett intresse även hos utvecklingsländer. Där finns en vilja att skapa en finansiell del under REDD vilket möjliggör skapandet av en handelsvara och en möjlighet att handla med skogen som en resurs på "koldioxidmarknaden". Så här handlar det inte om en kolonial resursutvinning där det inte skulle finnas en 'flow back'.

4 Diskussion

I föregående kapitel har representanter för två naturskyddsorganisationer, en organisation som arbetar med ursprungsfolks rättigheter samt en representant för ett skogsskyddsinitiativ inom ramen för klimatförhandlingarna fått komma till tals angående lokal- och ursprungsbefolkningars roll i genomförandet av nationalparker och naturskydd. Dessa intervjuer kan inte ses ge en heltäckande bild av frågan, men nog ge en inblick. Jag ska här ta fasta på några områden som informanterna lyfte upp och diskutera ett par frågor som väckts utifrån litteratur och intervjuer.

Erfarenheter av samarbete mellan lokal- och ursprungsbefolkningar och miljöskydd

Enligt Cox och Elmqvist (1991: 317) är det ett tungt vägande alternativ att helt eller delvis överlåta kontrollen till ursprungsbefolkningen i områden där de har starka traditioner av naturskydd (conservation ethic), i stället för att använda sig av mer traditionella sätt att etablera naturskydd. Sharfer (1999: 141) skriver att man inte nog kan understryka vikten av ett regionalt perspektiv och av att intensifiera samarbetet med lokalbefolkningen. Liknande tongångar ger Allan Carlson på WWF uttryck för då han talar om lokalbefolkningen som avgörande för hur ett naturskyddsprojekt lyckas, att det måste finnas lokalt 'buy in', så att det inte är en process där någon myndighet går in och säger hur det ska det vara.

Ett exempel på hur det gått till i praktiken är att WWF investerat rätt mycket i är lokal kompetensutveckling, där byarna ska ha ett demokratiskt valt motsvarande naturresursförvaltningsråd, som förvaltar buffertzoner, skogskorridor mellan nationalparker. Råden får bestämma om graden av skydd, som varierar från totalt skydd till uthålligt skogsbruk och att samla medicinalväxter.

Greenpeace har en lite annan infallsvinkel på lokal- och ursprungsbefolkningar. Som organisation arbetar Greenpeace mer politiskt med naturskydd och arbetar inte explicit med ursprungsfolk. I praktiken finns det ändå fall då "intressena sammanfaller", ofta handlar det då om fall då organisationen ombetts att komma till ett område och hjälpa till. Sällan är det enligt Hellberg lokalbefolkningen som motsätter sig naturskydd, utan han ser snarare att problemet ligger i att de blir överkörda då skogsbolagen köper loss skog för en minimal summa pengar, kanske med löften om att bygga skolor och hjälpa till med husbyggen och liknande.

Enligt vad Erni på IWGIA berättar kan man dra slutsatsen att det är en kamp på många plan för ursprungsfolk att få sina röster hörda. Gällande hur naturskyddsorganisationer involverar ursprungsfolk säger han att det finns exempel över hela skalan, från många vackra ord men få konkreta åtgärder, till att man fortsättningsvis försöker minska ursprungsfolkens "belastning", som de kallar det på skyddade områden, till att det fungerar fantastiskt bra.

När det gäller de internationella klimatförhandlingarna som förs i Köpenhamn i slutet av år 2009 finns REDD-mekanismen för att minska koldioxidutsläpp från avskogning och skogsförstörelse på agendan för den nya konventionen. Christian Himmelhuber på UNFCCC säger att frågan om ursprungsfolks och lokalbefolkningars roll inom REDD är komplex, eftersom de inte har någon på förhand definierad roll inom REDD. Som bäst pågår till exempel en kontroversiell debatt kring terminologin som ska användas, där en del länder utesluter ursprungsfolk helt.

Merchant (1992: 222) tar i sin bok *Radical Ecology* upp att ursprungsfolk runtom i världen även själva hänvisar till konceptet med hållbar förvaltning som ett led i kampen att bevara sin livsstil. Det här får stöd av Christian Erni som berättar att arbetet på IWGIA för ursprungsfolks landrättigheter ofta innebär att man måste gå ”den andra vägen”: genom att visa att de är kapabla att leva i harmoni med skogen kan de få något slags erkännande av regeringen och därmed undgå att bli utestängda ur skogen. Även Himmelhuber tar upp att många grupper som representerar ursprungsfolk lyfter upp traditionell kunskap och erfarenhet av hållbart skogsbruk som ett argument för att de borde inkluderas i beslutsfattandet. Carlson berättar om exempel där byar fått förvalta buffertzoner mellan nationalparksområden, och att de får bestämma om graden av skydd, som i sin tur varierar från totalt skydd till uthålligt skogsbruk. Han talar om en ”oerhörd stolthet” hos folk då de börjar förstå att de är viktiga aktörer i förvaltningsplanen.

Cox och Elmqvist (1991: 317) skriver att i ett historiskt perspektiv har väldigt lite uppmärksamhet fästs vid ursprungsbefolkningar då man velat skapa naturreservat. Alldeles för ofta har dessa folk betraktats som komplicerande faktorer, snarare än att se den grundliga kunskapen om tropiska ekosystem som ofta finns hos ursprungsbefolkningar som en tillgång. Carlson på WWF talar även om ett paradigmskifte i tänkandet sedan World Congress on National Parks and Protected Areas år 1992 rekommenderade att intressegrupper involveras i naturskyddsprojekt. Numera talar man om "good neighbors" i stället för att som fallet var tidigare, se lokal- och ursprungsbefolkning som ett problem.

Även Erni på IWGIA säger att det idag finns en större medvetenhet på naturskyddsorganisationer och att de ofta talar uttryckligen om lokal- och ursprungsfolk. Erni menar att det finns många exempel på utmärkt samarbete men att det inte går att säga om någon organisation i allmänhet gör ett ”bra” eller ett ”dåligt” arbete med tanke på att involvera ursprungsfolk. Det är i hög grad beroende av arbetet ute på fältet och varierar mycket från fall till fall. Enligt Erni är ursprungsfolkens deklaration inom FN och Riodeklarationen klara markörer om att naturskyddsorganisationer måste ta ursprungsfolk i beaktande.

Himmelhuber säger att frågan om ursprungsfolk och lokala samhällen inom REDD kan ses öka komplexiteten i en fråga som sedan tidigare är väldigt komplex, med intensiva förhandlingar och en pressad tidtabell fram till att ett avtal ska nås i Köpenhamn i slutet av 2009.

Faktorer som kan ge upphov till konflikter, lösningar

När det gäller naturskydd är det många aktörer som vill ha inflytande och vars intressen ofta är i konflikt med varandra. Haenn och Wilk (2005:255) nämner regeringsinstanser, lokala och internationella NGO:s, lokala och multinationella företag, miljöaktivister och forskare. Miljöförändringar hänger ihop med statskick, regionala handelsallianser, transnationella investeringar, sociala produktionsförhållandena (Haenn 2005:226). Alla informanter tar upp den här aspekten. Speciellt Erni lyfter upp dessa frågor som utmaningar i arbetet med ursprungsfolks rättigheter. Enligt honom är utmaningarna ”enorma” överallt. Han nämner problem som att även i länder där det finns en lagstiftning som garanterar ursprungsfolk rättigheter, kan implementeringen vara problemet. Orsaken kan vara stora ekonomiska intressen, myndigheternas intresse i gruvdrift eller skogsavverkning, korrruption, komplexa statsapparater och ett rent ointresse hos dem som arbetar med dessa frågor.

Även Himmelhuber säger att det finns ekonomiska intressen, frågor om landrättigheter och mycket djupare rotade frågor som gäller traditioner och kulturellt arv, som riskerar komma fram då frågan om ursprungsfolk och lokala samhällen lyfts upp, och han säger att man kanske kunde likna det vid en "Pandoras box". Han säger också att det är en fråga som många länder är väldigt försiktiga med att ta upp eftersom det kan leda till konflikter på nationell nivå.

Carlson tar upp den rika världens samt Kinas och Indiens behov av naturresurser som ett av de största hoten. Internationella företags försök att komma över mark på dubiösa sätt och korruption är andra hot som Carlson nämner.

Överlag är det stora miljöhotet enligt Hellberg kommersiella intressen. Han talar i likhet med Gupta (2005: 303) om ekonomiska kopplingar där råvarorna från Syd är nödvändiga för att tillgodose konsumtionen i Nord. Hellberg lyfter upp att grunden till exempelvis avskogningen i tropiska områden är att det på kort sikt lönar sig mer för länderna att avverka skogen och använda marken till andra ändamål. Även om Greenpeace jobbar för att få bättre strukturer i länderna med till exempel illegal skogsavverkning, återkommer Hellberg flera gånger till vikten av en helhetssyn. Till exempel är köttkonsumtionen i Nord ett direkt miljöproblem i Sydamerika, bland annat eftersom länder i Nord köper in enorma mängder sojaböner som djurfoder, vilket leder till att regnskog röjs för odlingsmark. Orsaken till avskogning och illegal skogsavverkning är tätt kopplad till att det i Väst inte finns någon lagstiftning som sätter stopp för import av illegalt timmer.

I anknytning till arbetet med naturskydd använder Carlson ord som "schackspel" och att det "gäller att lägga de olika pusselbitarna i rätt ordning". I de exempel han nämner på lyckade projekt är en central del av arbetet att göra naturskyddet attraktivt för området eller landet. Att genomföra naturskydd för sakens skull fungerar sällan, det gäller att hitta motprestationer som gynnar området, enligt Carlson är det "nog den enda möjligheten". Ekonomiska fördelar i form av turism är ett sådant exempel.

Hellberg ser däremot risken i att lokal- och ursprungsbefolkningars intressen kommer i skymundan eftersom det finns så många andra stora frågor överlag i världen just nu, och så många andra faktorer att beakta i processen med att skydda natur. Han säger även att Greenpeace roll som miljöorganisation framför allt är att lyfta miljöfrågorna, medan det ligger mer på andra organisationers uppdrag att arbeta med ursprungsbefolkningar och mänskliga rättigheter. Överlag tror Hellberg att det finns en kunskapslucka när det gäller ursprungsfolk.

Även inom REDD ser Himmelhuber "definitivt att det finns en risk att perspektivet går förlorat under processens gång". Ett av problemen är enligt Himmelhuber att det inte finns någon gemensam linje hos de NGO:s som för fram ursprungsfolkens och de lokala samhällens synvinkel. Han ser även en stor fara i att många av ståndpunkterna kommer att ses som för kontroversiella eller för avvikande under förhandlingarna.

Frågan om ursprungsfolks och lokala samhällens roll inom REDD liknar Himmelhuber vid en "het potatis". På nationell nivå finns det enligt Himmelhuber ett "brett erkännande att de borde inkluderas", samtidigt som det som sagt det finns länder som är väldigt försiktiga i sina uttalanden. I praktiken vet man idag inte hur REDD-mekanismen kommer att se ut.

Sharfer (1999: 130) skriver att det kan leda till konflikter om man utesluter lokalbefolkningen från processen med naturskydd, medan ett lyckat samarbete kan göra motståndare till samarbetspartners. Carlson nämner även ett exempel från Kamerun där tidigare motståndare har blivit samarbetspartners i och med att tidigare tjuvjägare anställts av parkförvaltningen för att leta efter illegala fällor och snaror. På så sätt drar organisationen nytta av den lokala kunskapen, genom att sätta de tidigare tjuvjägarna i en annan kontext. Att göra tidigare motståndare till samarbetspartners är ett sätt att försöka lösa problem, ett annat som Carlson nämner är att vikten av att hitta alternativ. I Kamerun var tjuvjakt på till exempel gorilla tidigare en viktig inkomstkälla för lokalbefolkningen. Men WWF lyckades utveckla något de kallar alternativt kött, en gnagare som lokalbefolkningen kan odla. Den här lösningen har minskat behovet av bush meat och under de sista tre åren har man inte träffat på enda fall av illegalt schimpanskött på köttmarknaderna.

Carlson berättar även att sedan organisationen mer aktivt började involvera lokal- och ursprungsbefolkning har fler fördelar med det arbetssättet visat sig. Tidigare har det funnits gråzoner där lokalbefolkningen inte visste vilka rättigheter och skyldigheter de hade då nya aktörer som multinationella företag dök upp och högg skog eller fiskade ut fiskebeståndet på korallreven. I och med överenskommelser om lokal förvaltning vet lokal- och ursprungsbefolkningen att det är de som sätter reglerna för området.

Inom REDD och inom ramen för klimatförhandlingarna är en av utmaningarna frågan på vilken nivå ursprungsfolk och lokala samhällen ska involveras. Problemet är att det inte finns någon möjlighet att juridiskt inkludera ursprungs- och lokalbefolkningar då det gäller att fatta själva besluten under konventionen, eftersom besluten fattas av länder. Himmelhuber hänvisar till en jurist som under en diskussion om ursprungsfolks roll i klimatförhandlingarna hävdade att den enda möjligheten egentligen är att behandla frågan på nationell nivå, utöver att NGO:s och IGO:s naturligtvis aktivt kan delta i förhandlingsprocessen genom att vara närvarande på möten eller lägga fram så kallade "submissions". Himmelhuber påpekar också att även om ursprungsfolks rättigheter tas upp i konventionen utgör de bara rekommendationer, som i slutändan måste tillämpas nationellt. Ursprungsfolk och lokalsamhällen har själva uttryckt att de upplever sig inte blir hörda.

Exemplet från Calakmul Biosphere-reservatet i Mexico som Haenn (2005) tar upp visade att motståndet mot naturskydd kan leva kvar trots att ett naturskyddsprogram framskrider. I det fallet lärde naturskyddsprojekten snarare jordbrukarna en ny retorik som de använde på personer som arbetade med naturskydd, snarare än att ändra jordbrukarnas lokala uppfattningar om miljö. Ingen av naturskyddsorganisationer lyfter upp exempel direkt på detta. Hellberg på Greenpeace säger att det sällan är ursprungsfolken som motsätter sig naturskydd. Carlson på WWF vidkänns däremot att det kan vara svårt att motivera naturskydd bara för sakens skull. Hittar man däremot en motprestation kan "alla möjligheterna på en gång" öppna sig. Erni på IWGIA har uppfattningen att de flesta aktivister som tillhör ursprungsfolk ser vikten av naturskydd och biodiversitet, men att inte på ojämlika villkor där de bara blir tillsagda vad de ska göra. Det som behövs är samarbete kring att utveckla förvaltningsplanerna.

Enligt Himmelhuber kan en av de stora rädslorna hos ursprungsfolk och lokalsamhällen vara att REDD och en klimatkonvention innebär till en ny syn på användning av skog, vilket kan föra in nya aktörer på arenan. Vilka som ska administrera de kommande REDD-projekten och vilka som i slutändan gynnas av dem är idag öppet.

Klimatförändringen identifieras av Berner och Schoene (2009: 5) som en faktor som kan få stora följder för ursprungsfolk. Klimatförändringen är något som Carlson lyfter upp som en faktor som ytterligare kommer att öka trycket på skyddade områden. Erni talar om klimatförändringen som ett tveeggat svärd, som kan innebära hot mot ursprungsfolkens rättigheter men även möjligheter. Både de främsta hoten och möjligheterna består i hur det REDD förverkligas, om ursprungsfolken inkluderas eller exkluderas i processen.

Perspektiv på arbetet med naturskydd, Nord och Syd

När det gäller intresset och engagemanget för att skapa nationalparker och skydda hotade arter kan man se en uppdelning mellan centrum och periferi, eller Nord och Syd. Synen på jorden som "vår gemensamma värld" kommer främst från ledare och aktivister i Nord. (Gupta 2005:302.)

Bland informanterna får den här uppdelningen ett visst stöd. Hellberg säger att det kan bli ett klassiskt problem att man kommer från Väst och "missionerar", vilket man kunnat se exempel på inom biståndspolitiken. Inom Greenpeace försöker man förebygga detta genom att ha kontor runtom i världen. När det gäller klimatförhandlingarna ser Hellberg en risk i att fokuset blir väldigt smal och att man ser skogen bara som en koldioxidsänka. Därför driver Greenpeace enligt Hellberg hårt på vikten av att ta hänsyn till den biologiska mångfalden och ursprungsbefolkningar. "Så att inte vi kommer och säger till utvecklingsländerna vad de bör göra och att de i sin tur kör över ursprungsbefolkningar, det är ju ingen som vinner på det".

Carlson tar upp ekologiska fotavtryck och att man i Nord kan leva över tillgångarna möjliggörs av utnyttjande av tillgångar i tropikerna, något han talar om som "nykolonialism". När det gäller naturskydd är en av utmaningarna att naturskyddsorganisationer kommer till tropiska länder har en viss världsbild och det leder ofta till kulturkrockar med traditionsbundna samhällen. Han berättar om ett "skrämmande exempel" från Brasilien där detta kom till uttryck genom olika utgångslägen både när det gällde läsförståelse och sätt att tänka i termer av en pengaekonomi. Carlson säger ändå att man ser möjligheter i utbildning, och att det "gäller att lägga de olika pusselbitarna i rätt ordning".

Enligt Erni finns det ett Nord-Syd perspektiv på naturskydd i den bemärkelsen att det till stora delar är länder i Nord som driver initiativen. En orsak till detta kan helt enkelt vara att de organisationer som har ekonomiska möjligheter att driva de här frågorna finns i Nord, och följaktligen driver de intressen som finns i Nord. Enligt Erni är det trots inte någon Nord-Syd fråga eftersom det även i Syd finns naturskyddsintressen, naturskyddsorganisationer, statliga instanser och lokalsamhällen som arbetar seriöst med dessa frågor. Enligt honom ligger utmaningarna i grundförutsättningarna i Syd, problemen med korruption och statsbyråkrati, problem som påverkar naturskydd i lika hög grad som de påverkar kampen för ursprungsfolks rättigheter.

Himmelhuber kan när det gäller finansieringen identifiera ett Nord-Syd perspektiv i frågan om att skydda skog som ett perspektiv bland många. Han lyfter upp ett generellt argument för att REDD-bidrag inte ska ersätta officiellt utvecklingsbistånd. Däremot ser inte Himmelhuber Nord-Sydfrågan som ett centralt problem, eftersom det både Nord och Syd finns en övertygelse om att en överenskommelse behöver nås, och eftersom u-länder önskar finansiellt stöd och teknologioverföring från i-länder för REDD.

Enligt Haenn och Wilk (2005:203) har nationalparker under senare år har kritiserats för att vara en form av kolonialism som påtvingas lokala befolkningar utifrån. Även Ingold har dragit paralleller mellan dagens globala miljödiskurs och koloniala uppfattningar. Det här får dock inte något stöd hos informanterna. Hellberg tar kraftigt avstånd från tanken och säger att naturskydd är ett extremt viktigt verktyg för att bemöta situationen vi står inför idag. Han hänvisar till behovet av naturreservat och skyddade områden och anser inte att man kan leda det till en form av kolonialism. Däremot bör den politiska implementeringen diskuteras, men enligt Hellberg råder det enighet om behovet av naturskydd. Carlson hänvisar till behovet av stora skyddade områden, och att det inte räcker med det småskaliga naturskydd som ofta ingår i traditionella samhällens heliga platser. Han tillägger att WWF ser att nationalparker och skyddade områden är ett sätt att bevara viktigt ekologiskt kapital som kommer landet och folket till godo. Inte heller Himmelhuber ser någon möjlighet att dra paralleller mellan REDD-initiativet inom klimatförhandlingarna och någon form av nykolonialism, eftersom det finns ett intresse för REDD även hos utvecklingsländer. Det finns en vilja att skapa en finansiell del under REDD vilket skulle göra det möjligt att handla med skogen som en resurs på "koldioxidmarknaden". Här kan man enligt Himmelhuber inte tala om en kolonial resursutvinning där det inte skulle finnas en "flow back".

5 Slutsatser

Efter att ha diskuterat undersökningens resultat, ska jag här återknyta till uppsatsens frågeställning för att sammanfatta vad jag har kommit fram till. Syftet med den här uppsatsen är att behandla etablerandet av nationalparker ur ett världssystemperspektiv. Jag har undersökt hur naturskyddsorganisationer i Nord ser på lokalbefolkningars och ursprungsbefolkningars roll i etablerandet av naturskydd i Syd. Den avsiktligt något provocerande frågeställningen lyder i vilken utsträckning nationalparker kan ses som ett uttryck för kolonialism i vår tid. Jag skall börja med att diskutera hur ursprungsfolk och lokala samhällen inkluderas i processen kring naturskydd, för att sedan knyta ihop uppsatsen genom att återkomma till frågeställningen.

Enligt flera informanter tas ursprungsfolk i högre grad i beaktande idag än tidigare. Erni på IWGIA säger att det finns en ökad medvetenhet bland naturskyddsorganisationer om behovet att inkludera ursprungsfolk naturskyddsinitiativ. Carlson på WWF menar att lokalbefolkningen är avgörande för hur ett naturskyddsprojekt lyckas. Enligt Himmelhuber på REDD finns det ett ”brett erkännande” om detta hos många länder, samtidigt som hans personliga uppfattning är att det är en fråga som ”förs fram snarare i marginalen” och att det inte är de ”tungt länderna” som för fram frågan. Hellberg på Greenpeace anser att det globalt sett är ”ganska dåligt” ställt med inkludering av ursprungsfolk.

En aspekt som alla informanter lyfter upp är att utmaningar med naturskydd i Syd idag är stora, och att det finns en uppsjö intressen som ofta är motstridiga. Kommersiella intressen och multinationella företag är något som lyfts upp som ett av de största hoten mot att skydda områden. Korruption, myndigheters intresse i gruvdrift eller skogsavverkning, komplexa statsapparater och ett rent ointresse hos människor som arbetar med dessa frågor på myndighetshåll i Syd är andra faktorer som nämns. I många fall är det här scenen där frågan om ursprungsfolks och lokala samhällens rättigheter ska lyftas upp och behandlas. Att ursprungs- och lokalbefolkningars intressen riskerar komma i skymundan och falla bort under processens gång är en möjlig konsekvens som får stöd av Hellberg, Erni och Himmelhuber. Himmelhuber ser angående REDD ”definitivt” att det finns en risk att det perspektivet går förlorat. Ett av problemen är enligt Himmelhuber att de NGO:s som för fram ursprungsfolkens och de lokala samhällens synvinkel inte har någon gemensam linje. Risken finns enligt Himmelhuber även att frågan främst ses öka komplexiteten i en fråga som sedan tidigare är väldigt komplex.

Alla informanter lyfter upp klimatfrågan i anknytning till organisationens arbete. Hellberg säger att Greenpeace under klimatförhandlingarna driver på att man inte ska se skogen bara som en form av koldioxidsänka utan även ta hänsyn till den biologiska mångfalden och ursprungsbefolkningar. ”Så att inte vi kommer och säger till utvecklingsländerna vad de bör göra och att de i sin tur kör över ursprungsbefolkningar, det är ju ingen som vinner på det.”

Trots att det finns en medvetenhet och utmärkta exempel på samarbete med ursprungs- och lokalbefolkningar, förefaller det överlag som om flera, rentav de flesta nivåer av diskussion, planering eller implementering av naturskydd ”inte riktigt är det rätta forumet för ursprungsfolk”. Hellberg säger att Greenpeace roll i egenskap av miljöorganisation är att lyfta upp miljöfrågor, och att det ligger på andra organisationers uppdrag att lyfta frågorna kring ursprungsfolks rättigheter. Ur ursprungsfolks och lokalsamhällens synvinkel är problemet med REDD att de inte har någon roll i själva beslutsfattandet under klimatförhandlingarna, besluten fattas av länder. Vissa länder är väldigt försiktiga i sina uttalanden i den här frågan,

eftersom den kan vara känslig med tanke på ekonomiska intressen, landrättigheter och djupare rotade frågor som gäller traditioner och kulturellt arv.

Det här är problematiskt med tanke på hur ursprungsfolk får sina röster hörda, eftersom ursprungsfolk och lokala samhällen är de som påverkas först och mest direkt av att ett område skyddas och av att tillgången till naturresurserna och marken begränsas eller upphör. REDD inom klimatförhandlingarna kan som Himmelhuber säger innebära att vi får en helt ny syn på användning av skog, vilket kan föra in nya aktörer på arenan. Samtidigt är, som Beppe Karlsson påpekar, orsakerna till behovet av naturskydd ofta andra faktorer än ursprungsfolks påverkan. Det här aktualiserar frågor kring etik och historiskt ansvar, ska de som bidragit minst till problemet tvingas ta de tyngsta konsekvenserna?

Här kan man ta in ett världssystemperspektiv och koppla lokala processer och lokala effekter till världssystemrelationer mellan centrum och periferi. En kapitalistisk världsekonomi kan enligt Wallerstein sägas utmärka sig genom ett ojämnt utbyte som gynnar dem som är involverade i produktionsprocesser i centrum. Det kan väl appliceras på ekonomiska intressen i anknytning till skogsavverkning, palmolja-plantager eller gruvsdrift, något som även informanter lyfter upp. Men som Erni lyfter upp går det inte att dra en linje mellan Nord och Syd när det gäller naturskydd, och likväl följer ”centrum” och ”periferi” inte en uppdelning mellan Nord och Syd eftersom både ekonomiska intressen och naturskyddsintressen finns på olika nivåer både i Nord och Syd.

Problemet är enligt informanterna inte att naturskydd skulle vara en form av nykolonialism, i stället lyfter de upp miljöhot i global skala och att åtgärder nu är nödvändiga. Informanter lyfter upp att det är svårt att förbise vetenskapliga fakta som pekar på behovet av snabba globala naturskyddsåtgärder. Alla informanter lyfter upp klimatfrågan och några påpekar att klimatförändringen har tillfört en extra dimension i frågan. Att REDD-programmet beräknas bli en viktig del av det nya klimatavtalet illustrerar hur högt frågan om skogsanvändning lyfts på den globala agendan. Sammantaget kan man säga att världen idag står inför utmaningar man aldrig stått inför tidigare. Frågan om ursprungsbefolkningars roll i skyddandet av natur leder snabbt in på fler frågor, inte bara gällande mänskliga rättigheter och natursyn, utan även på världssystemfrågor kring strukturer som finns bakom världen som den fungerar idag.

Utmaningen med frågan om naturskydd kan kanske sammanfattas som att i de globala problemen se de lokala lösningarna. Enligt Ingold (2000: 114) är diskussionen om ”globala miljöförändringar” ett tecken på kraftig distansering från den övriga världen, att se på jorden som en glob, i ett utifrån-perspektiv, i motsats till att se den som en sfär där man själv ingår. Det här synsättet är enligt Ingold en kolonial uppfattning. En personlig reflektion är att ett globalt synsätt på behovet av naturskydd kan vara användbart, ändamålsmässigt, nödvändigt, men att *lösningarna* inte ligger här. Då krävs snarare att man närmar sig frågan ur ett livsvärldsperspektiv. Det ironiska i frågan om behovet av naturskydd och ursprungsfolks roll i processen, är att om man ser småskalighet och hållbar resursutvinning som en lösning på problemen, så är det något som många ursprungsfolk har kännedom om, samtidigt som just ursprungsfolken inte har någon röst i beslutsfattandet.

Den direkta frågan om naturskydd och nationalparker kan ses som en form av kolonialism i vår tid kom upp i intervjuerna med Greenpeace, WWF och REDD. Carlson talade om ”nykolonialism” i samband med att Nord i termer av ekologiska fotavtryck lever över tillgångarna. Ingen av dem ser ändå några kopplingar mellan naturskydd och någon form av

kolonialism. Hellberg säger att implementeringen bör diskuteras men att det råder enighet om behovet av naturskydd. Carlson lyfter upp att bevarandet av viktigt ekologiskt kapital kommer landet och folket till godo. Himmelhuber framhåller att intresse för REDD finns även hos utvecklingsländer och att det i framtiden kan bli möjligt att handla med skogen som en resurs på "koldioxidmarknaden", och att det därmed inte handlar om en kolonial resursutvinning där det inte skulle finnas en "flow back".

Övergripande förefaller det som om bilden blivit allt mer komplicerad och mångfacetterad. När det gäller kolonialismen frågar jag mig om det är något världen någonsin kan lämna bakom sig? Koloniala strukturer har format relationer mellan centrum och periferi, gett upphov till institutioner och samhällssystem. När det gäller naturskydd som en form av kolonialism är min egen reflektion att det existerande behovet av omfattande naturskydd har sina rötter i det kapitalistiska systemet vars uppkomst i sin tur är tätt sammankopplat med kolonialismen (Merchant 1992: 23). Skyddandet av natur i sig är kanske inte kolonialism, men ett behov som härstammar därifrån, och därför anser jag att det man här kan tala om en kolonial problematik i en postkolonial tid. Men sammanhangen har blivit allt mer komplexa, och situationen i och med klimatförändringen mer trängd. Att undersöka frågan ur ursprungsfolks perspektiv visar på komplicerade samband. Ekonomiska intressen både i centrum och periferi står mot naturskyddsintressen både i centrum och periferi, och någonstans i gränslandet, ofta i konflikt med båda, står ursprungsfolk och lokalsamhällen.

6 Källförteckning

6.1 Informanter:

- Carlson, A.** WWF. Telefonintervju 19.3 2009.
Erni, C. IWGIA. Telefonintervju 3.4 2009.
Hellberg, A. Greenpeace. Telefonintervju 17.3 2009.
Himmelhuber, C. REDD, UNFCCC. Intervju i Bonn 12.5 2009.

6.2 Litteratur

- Bernier, P., Schoene, D.** 2009. Adapting Forests and Their Management to Climate Change: An Overview, i *Unasylva* Vol 60, 231/232. 5-11.
- Bramwell, A.** 1989. *Ecology in the 20th Century. A History.* Yale University Press.
- Cox P. A., Elmqvist, T.** 1991. Indigenous control of Tropical Rainforest Reserves: An alternative Strategy for Conservation i: *Royal Swedish Academy of Sciences.* Allen Press.
- De Koning, R.** 2008. Managing forest-related conflicts i *IUCN Arborvitae Newsletter*, issue 38.
- Gupta, A.** 2005. Peasants and Global Environmentalism i Haenn, N. & Wilk, R. R. (red.) *The Environment in Anthropology: A Reader in Ecology, Culture, and Sustainable Living.* New York University Press. s. 302-324.
- Haenn, N., Wilk, R.R.** (red.) 2005. *The Environment in Anthropology: A Reader in Ecology, Culture, and Sustainable Living.* New York University Press.
- Haenn, N.** 2005. "The Power of Environmental Knowledge: Ethnoecology and Environmental Conflicts in Mexican Conservation" i Haenn, N. & Wilk, R. R. (red.) *The Environment in Anthropology: A Reader in Ecology, Culture, and Sustainable Living.* New York University Press. 226-236.
- Hardin, G.** 1968. The Tragedy of the Commons. *Science*, 162: 1243-1248.
- Heatherington, T.** 2001. Ecology, alterity and Resistance in Sardinia. *Social Anthropology*, 9, 3. 289-306.
- Hornborg, A., Kurkiala, M.** (red.) *Voices of the Land, Identity and Ecology in the Margins.* Lund University Press.
- Hornborg, A., Pålsson, G.** (red.) *Negotiating Nature: Culture, Power and Environmental Argument.* Lund University Press. 99-132.
- Ingold, T.** 2000. *The Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill.* Routledge.
- Karlsson, B.** 1998. The Rabhas of Duars: Indigenousness, Ecological Correctness, and Cultural Resistance i Hornborg, A. och Kurkiala, M. (red.) *Voices of the Land, Identity and Ecology in the Margins.* Lund University Press. 215-245.
- Kottak, C. P.** 2005. The New Ecological Anthropology i Haenn, N. & Wilk, R. R. (red.) *The Environment in Anthropology: A Reader in Ecology, Culture, and Sustainable Living.* New York University Press. s. 40-52.
- Lévi-Strauss, L.** 1973. *Elementary Structures Reconsidered.* Tavistock.
- Levin, S. A.** 2001. Encyclopedia of Biodiversity, Vol 5. *Academic Press.*
- Lisberg Jensen, E.** 2000. Negotiating Forests: The Concept of Biodiversity in Swedish Forestry Debate i: Hornborg, A. & Pålsson, G. (red.) *Negotiating Nature: Culture, Power and Environmental Argument.* Lund University Press. 99-132.

- Luke, T. W.** 2005. On Environmentality: Geo-power and Eco-Knowledge in the Discourses of Contemporary Environmentalism i Haenn, N. & Wilk, R. R. (red.) *The Environment in Anthropology: A Reader in Ecology, Culture, and Sustainable Living*. New York University Press. s. 257-269.
- Merchant, C.** 1992. *Radical Ecology. The Search for a Livable World*. Routledge.
- Moran, E.** 2005. Eco-system Ecology in Biology and Anthropology i Haenn, N. & Wilk, R. R. (red.) *The Environment in Anthropology: A Reader in Ecology, Culture, and Sustainable Living*. New York University Press. s. 15-26.
- Redford, K., Brandon, K., Sanderson, S.** 2005. Holding Ground i Haenn, N. & Wilk, R. R. (red.) *The Environment in Anthropology: A Reader in Ecology, Culture, and Sustainable Living*. New York University Press. 237-242.
- Segnestam, M.** 2009. Nationalpark, uppslagsord i *Nationalencyklopedin* på <http://ne.se.ludwig.lub.lu.se/>
- Sharfer, C. L.** 1999. National Park and Reserve Planning to protect biological diversity: some basic elements, I *Landscare and Urban Planning* 44 (1999). 123-153.
- Wallerstein, I.** 2005. *Världssystemanalysen: en introduktion*. Tankekraft.
- Wackernagel, M., Rees, W.** 1996. *Our Ecological Footprint. Reducing Human Impact on the Earth*. New Society Publishers.

6.3 Övriga källor

Greenpeace, www.greenpeace.org/sweden

IWGIA, www.iwgia.org

REDD, http://unfccc.int/methods_science/redd/items/4531.php

WWF, www.wwf.se